

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

КУРСОВА РОБОТА З МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

Електронне видання

Кам'янець-Подільський
2024

УДК 378.147:811.161.2]:001(075.8)

ББК 74.58я73

К93

Рекомендувала вчена рада навчально-наукового інституту української філології та журналістики Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (протокол за № 5 від 29 травня 2024 року)

Рецензенти:

Горошкіна Олена – доктор педагогічних наук, професор, завідувач відділу навчання української мови і літератури Інституту педагогіки НАПН України;

Рарицький Олег – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри історії української літератури та компаративістики Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка;

Яворницька Інна – учитель української мови і літератури ліцею № 8 Кам'янець-Подільської міської ради.

Укладач: Попович Анжеліка Станіславівна.

Курсова робота з методики навчання української мови та української літератури: навчально-методичний посібник [Електронний ресурс] / укладач А. С. Попович. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2024. 112 с.

У навчально-методичному посібнику потлумачено вимоги до написання курсових робіт із методики навчання української мови та української літератури.

Для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти предметної спеціальності 014.01 Середня освіта (Українська мова і література).

УДК 378.147:811.161.2]:001(075.8)

ББК 74.58я73

Електронна версія посібника доступна за покликанням:

URL: <http://elar.kpnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/8162>

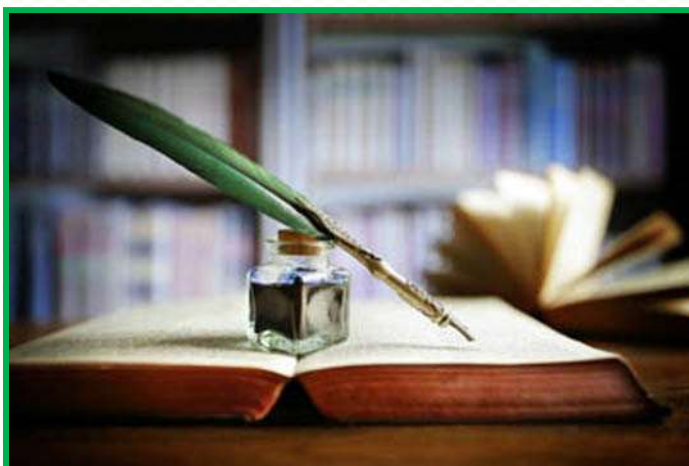
© Попович А. С.: укладання, 2024

ЗМІСТ

Вступні завваги	5
Загальні вимоги до курсової роботи	6
Затвердження тематики курсових робіт	10
Орієнтовна тематика курсових робіт	12
Порядок визначення керівника курсової роботи	15
Політика освітнього компонента	16
Вимоги до курсової роботи та алгоритм її виконання	19
Структура курсової роботи	21
Вимоги до оформлення курсової роботи.....	41
Методи навчання і форми оцінювання	46
Процедура допуску і проведення захисту курсової роботи	47
Оцінювання курсової роботи	49
Рекомендована література.....	55
Рекомендовані джерела інформації	68
Список використаних джерел.....	70
<i>Додаток А. Зразок заяви про дотримання принципів академічної добросовісності .....</i>	<i>72</i>
<i>Додаток Б. Схема аналізу підручника української мови / української літератури .....</i>	<i>74</i>

<i>Додаток В.</i> Орієнтовна схема аналізу методів і прийомів, використаних на уроці української мови / української літератури	80
<i>Додаток Д.</i> Орієнтовна схема аналізу системи вправ	84
<i>Додаток Е.</i> Оформлення «фотографії» уроку української мови / української літератури	85
<i>Додаток Ж.</i> Орієнтовна схема аналізу уроку української мови / української літератури	86
<i>Додаток З.</i> Орієнтовна схема аналізу позакласного заходу	90
<i>Додаток И.</i> Орієнтовна структура уроків української мови і літератури	92
<i>Додаток К.</i> Приклади змісту та вступу до курсової роботи	105

ВСТУПНІ ЗАВВАГИ

Навчально-методичний посібник укладено з урахуванням «Методичних рекомендацій до виконання курсових робіт (проєктів) у Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка», «Положення про організацію освітнього процесу в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка», «Положення про систему внутрішнього забезпечення якості вищої освіти в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка», «Положення про освітні програми в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка», «Положення про комплекс навчально-методичного забезпечення дисципліни в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка», «Методичних рекомендацій з перевірки курсових, дипломних/кваліфікаційних робіт (проєктів), дисертацій, здобувачів вищої освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка на рівень унікальності (нова редакція)», «Кодексу академічної доброчесності Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка», «Положення про дотримання академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними, науковими працівниками та здобувачами вищої освіти в К-ПНУ (нова редакція)» та інших локальних документів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Посібник визначає вимоги до етапів підготовки, змісту, структури, оформлення та захисту курсових робіт із методики навчання української мови та української літератури.

ЗАГАЛЬНІ ВИМОГИ ДО КУРСОВОЇ РОБОТИ

«Курсова робота (методика навчання української мови / методика навчання української літератури)» належить до освітніх компонент професійної підготовки (обов'язкова) та у відповідності з освітньо-професійними програмами «Середня освіта (Українська мова і література)» і «Середня освіта (Українська мова і література. Англійська мова)» спеціальності 014 «Середня освіта (за предметними спеціальностями)» предметної спеціальності 014.01 «Середня освіта (Українська мова і література)» галузі знань 01 «Освіта / Педагогіка» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Освітній компонент є складником методичної підготовки майбутніх учителів-словесників.

Курсову роботу з методики навчання української мови / методики навчання української літератури виконують для закріплення, поглиблення й узагальнення знань, отриманих здобувачами вищої освіти у процесі опанування методики навчання української мови / методики навчання української літератури, та їх застосування для комплексного розв'язання конкретного індивідуального завдання.

Завдання курсової роботи:

– систематизація, закріплення, розширення теоретичних і практичних знань із методики навчання української мови / методики навчання української літератури та застосування їх під час розв'язання конкретних науково-методичних завдань;

– розвиток навичок самостійної роботи і оволодіння методикою науково-педагогічного дослідження, пов'язаного з темою курсової роботи.

Здобувач вищої освіти у процесі написання курсової роботи повинен продемонструвати вміння моделювати зміст навчання української мови / української літератури в 5-9 класах закладів загальної середньої освіти (зокрема, щодо вивчення певної теми), добирати сучасні ефективні методики й технології під час навчання / проектування української мови / української літератури, оцінювати й моніторити результати навчання уч-

нів; орієнтуватися в інформаційному просторі, шукати й критично оцінювати інформацію стосовно навчання української мови / української літератури в 5-9 класах та використовувати її у професійній діяльності вчителя-словесника; враховувати вікові та інші індивідуальні особливості учнів у процесі навчання / проектування української мови / української літератури в 5-9 класах, використовувати належні стратегії роботи з учнями; проектувати осередки виховання і розвитку учнів у процесі вивчення української мови / української літератури в 5-9 класах; прогнозувати результати освітнього процесу з української мови / української літератури й планувати його; організовувати / проектувати процес навчання і розвитку учнів на уроках української мови і в позакласній діяльності; оцінювати результати навчання учнів та аналізувати їх, забезпечувати самооцінювання та взаємооцінювання результатів навчання учнів на уроках української мови / української літератури; застосовувати наукові методи пізнання в освітньому процесі, використовувати інновації у професійній діяльності вчителя-словесника та застосовувати різноманітні підходи до розв'язання педагогічно-методичних проблем та ін.

Курсова робота – самостійне завершене дослідження на визначену (обрану) тему, написане здобувачем вищої освіти під керівництвом викладача. Курсова робота є видом індивідуального завдання студентів.

Курсова робота засвідчує формування в здобувачів вищої освіти таких спеціальних (фахових) компетентностей:

1) мовно-комунікативна компетентність (здатність формувати й розвивати в учнів мовнокомунікативні уміння й навички);

2) предметно-методична компетентність (здатність моделювати зміст навчання української мови / української літератури в 5-9 класах закладів загальної середньої освіти, здійснювати інтегроване навчання учнів, добирати сучасні ефективні методики й технології під час навчання української мови / української літератури, оцінювати й моніторити результати навчання учнів);

3) інформаційно-цифрова компетентність (здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, шукати й критично оцінювати інформацію та використовувати її у професійній діяльності вчителя-словесника);

4) психологічна компетентність (здатність враховувати вікові та інші індивідуальні особливості учнів у процесі навчання української мови / української літератури в 5-9 класах, використовувати належні стратегії роботи з учнями);

5) проєктувальна компетентність (здатність проєктувати осередки виховання і розвитку учнів у процесі вивчення української мови / української літератури в 5-9 класах);

6) прогностична компетентність (здатність прогнозувати результати освітнього процесу з української мови / української літератури й планувати його);

7) організаційна компетентність (здатність організувати процес навчання і розвитку учнів на уроках української мови / української літератури і в позакласній діяльності);

8) оцінювально-аналітична компетентність (здатність оцінювати результати навчання учнів та аналізувати їх, забезпечувати самооцінювання та взаємооцінювання результатів навчання учнів на уроках української мови / української літератури);

9) інноваційна компетентність (здатність застосовувати наукові методи пізнання в освітньому процесі, використовувати інновації у професійній діяльності вчителя-словесника та застосовувати різноманітні підходи до розв'язання педагогічних проблем) та ін.

Курсова робота з методики навчання української мови / української літератури допомагає закріпити й практично використати знання з відповідної навчальної дисципліни та формує і вдосконалює у здобувачів вищої освіти дослідницькі вміння й навички.

Виокремлюють реферативні (описові) та дослідницькі курсові роботи. Виконуючи реферативні курсові роботи з методики навчання української мови / методики навчання української літератури, здобувачі вищої освіти навчаються користуватися літературою, критично оцінювати її наукову вартісність, поглиблено висвітлювати певні питання, зіставляти висловлювання учених-методистів, коментувати їх, з'ясовувати правильність або хибність окремих суджень, робити теоретичні узагальнення. Якість виконання таких робіт залежить передусім від глибокого й уважного вивчення наукової літератури з певної теми. Важливо вміти виокремлювати основні питання, подавати цілеспрямований і систематичний виклад матеріалу. Реферативні курсові роботи з методики навчання української мови / методики навчання української літератури стосуються історії розвитку української лінгводидактики та методики навчання української літератури, видатних постатей методики навчання української мови / методики навчання української літератури і т. ін.

Із методики навчання української мови / методики навчання української літератури надають перевагу дослідницьким курсовим роботам, що містять аналіз стану засвоєння здобувачами загальної середньої освіти різних розділів лінгвістики (фонетики, лексикології, фразеології, граматики) та періодів розвитку української літератури, пропонують методику використання різних вправ і завдань на уроках української мови / української літератури та формують комунікативні вміння й навички тощо.

Курсова робота має відповідати низці вимог, найважливішими з-поміж яких є:

- актуальність теми, відповідність її сучасному стану й перспективам розвитку методики навчання української мови / методики навчання української літератури;
- самостійність наукових пошуків здобувача вищої освіти;
- окреслення наукового апарату (мета й завдання роботи, об'єкт, предмет, методи дослідження тощо);
- глибина й повнота аналізу наукової літератури з теми дослідження;
- достовірність отриманих результатів;
- аргументованість і конкретність висновків і рекомендацій;
- змістовність;
- логічність викладу матеріалу;
- грамотність, відповідність нормам сучасної української літературної мови, науковий стиль викладу.

Курсова робота увідповіднюється із загальними вимогами наукової етики, зокрема щодо наявності необхідних покликань, коректності цитувань тощо. Вона повинна мати належне оформлення, необхідні супроводжувальні документи та бути виконаною й поданою на кафедру української мови / кафедру історії української літератури та компаративістики в термін, передбачений графіком освітнього процесу.

ЗАТВЕРДЖЕННЯ ТЕМАТИКИ КУРСОВИХ РОБІТ

Тематику курсових робіт на наступний навчальний рік розробляє, затверджує і оприлюднює на своїй вебсторінці чи в модульному об'єктно-орієнтованому динамічному навчальному середовищі (MOODLE) кафедра української мови / кафедра історії української літератури та компаративістики до 20 травня поточного навчального року. Тематика курсових робіт має відповідати завданням і змісту навчальної дисципліни «Методика навчання української мови» / «Методика навчання української літератури», бути актуальною та пов'язаною з практичними потребами фаху учителя української мови і літератури. Тематику курсових робіт повсякчас оновлюють. Фахові кафедри створюють умови для своєчасного ознайомлення здобувачів вищої освіти з тематикою курсових робіт, надають необхідну допомогу щодо вибору теми.

Керівників обраних здобувачами вищої освіти курсових робіт та їх виконавців затверджує кафедра української мови / кафедра історії української літератури та компаративістики до 15 червня поточного навчального року.

Здобувачі вищої освіти мають право вільного вибору теми курсової роботи із запропонованого кафедрою переліку або запропонувати свій варіант теми з обґрунтуванням доцільності її написання. Запропоновані здобувачам вищої освіти теми затверджують на засіданні відповідної кафедри та вносять до переліку. Вибір теми курсової роботи із запропонованого переліку засвідчують підписом здобувача вищої освіти, який її обрав.

Зміну теми курсової роботи допускають у виняткових випадках за обґрунтованим клопотанням здобувача вищої освіти або за ініціативою керівника.

Під час вибору теми курсової роботи здобувач вищої освіти повинен враховувати її актуальність, пізнавальний інтерес до неї, можливість по-

дальшого детальнішого дослідження проблеми (написання кваліфікаційної роботи). Назва курсової роботи має бути стислою, конкретною, чіткою, відповідати суті досліджуваної проблеми, предмету дослідження і змісту виконаної роботи. Іноді для конкретизації до назви можна додати невеликий (4-6 слів) підзаголовок.

ОРІЄНТОВНА ТЕМАТИКА КУРСОВИХ РОБІТ

Методика навчання української мови

1. Розвиток інформаційної компетентності здобувачів у процесі вивчення фонетики в 5 класі.
2. Інформаційно-комунікаційні технології як засіб формування писемного мовлення учнів 8 класу на уроках української мови.
3. Методика роботи з медійними продуктами під час вивчення фразеології в 6 класі.
4. Формування усного мовлення школярів на уроках української мови в 5 класі засобами сторітеллінгу.
5. Використання додатків Google на уроках української мови в 5-9 класах як засобу налагодження взаємодії між учасниками освітнього процесу.
6. Розвиток креативного мислення здобувачів на уроках української мови в процесі вивчення синтаксису в 9 класі.
7. Розвиток інформаційної культури здобувачів на уроках української мови у 8 класі.
8. Методика вивчення теми «Жанри мовлення» на уроках української мови в 5 класі за модельними програмами.
9. Методика вивчення теми «Спілкування» на уроках української мови в 5 класі за модельними програмами.
10. Методика роботи з розвитку інтонаційних аспектів мовлення здобувачів на уроках української мови в 5 класі.
11. Методика застосування інноваційних методів у процесі вивчення синтаксису в 8 класі.
12. Методика розвитку текстової діяльності учнів на уроках української мови в 5 класі.

13. Формування текстотвірних умінь учнів у процесі вивчення морфології в 6-7 класах.
14. Інноваційні прийоми розвитку граматичних умінь учнів у процесі вивчення морфології в 6-7 класах
15. Методика використання дослідницьких методів навчання у процесі вивчення синтаксису в 8-9 класах.
16. Методика використання ігрових форм роботи на уроках української мови в 5 класі.
17. Методика написання есе на уроках української мови в 7 класі.
18. Методика розвитку діалогічного мовлення на уроках української мови в 7 класі.
19. Методика використання інтерактивних онлайн-дошок на уроках української мови в 5-7 класах.
20. Методика вивчення жанрів мовлення на уроках української мови у 8 класі.

Методика навчання української літератури

1. Методика використання засобів візуалізації на уроках української літератури в 6 класі.
2. Методика аналізу художнього твору на уроках української літератури в 7 класі.
3. Вивчення життєпису письменника на уроках української літератури в 9 класі.
4. Розвиток писемного мовлення здобувачів на уроках української літератури в 6 класі.
5. Методика проведення нестандартних уроків української літератури в 5 класі.
6. Особливості використання евристичної бесіди на уроках української літератури в 7 класі.
7. Методика використання проблемного навчання на уроках літератури у 8 класі.
8. Шляхи розвитку компетентних учнів-читачів на уроках української літератури в 6 класі.
9. Методика формування початкових відомостей про видатних українських письменників на уроках української літератури в 5 класі.

10. Шляхи формування елементарних умінь аналізу художніх творів на уроках української літератури в 6 класі.
11. Методи й прийоми засвоєння основних понять із теорії літератури на уроках української літератури в 6 класі.
12. Методика розвитку читацької компетентності здобувачів на уроках української літератури в 7 класі.
13. Методика вивчення тематичного розділу «Найцікавіше з літературних новинок» на уроках української літератури в 6 класі.
14. Методика вивчення тематичного розділу «Романтика пригод і фантастики» на уроках української літератури в 6 класі.
15. Шляхи реалізації мистецького контексту в процесі вивчення творів української літератури у 8 класі.
16. Методика розвитку усного й писемного мовлення учнів на уроках української літератури в 9 класі.
17. Формування розуміння образного моделювання життєвих явищ на уроках української літератури в 6 класі.
18. Методика формування учнів здатності фантазування на уроках української літератури в 7 класі.
19. Методика формування екологічної грамотності учнів на уроках української літератури у 8 класі.
20. Методика роботи з медійними продуктами на уроках української літератури у 9 класі.
21. Формування інтерпретаційної свідомості учнів-читачів під час опрацювання літературного твору в 7 класі.

ПОРЯДОК ВИЗНАЧЕННЯ КЕРІВНИКА КУРСОВОЇ РОБОТИ

Керівництво курсовою роботою здійснюють науково-педагогічні працівники, які мають досвід науково-педагогічної та практичної роботи. Кількість курсових робіт на одного керівника визначає відповідна кафедра. Керівництво курсовою міждисциплінарною роботою здійснюють науково-педагогічні працівники відповідних кафедр на пропорційних умовах.

Керівник:

- допомагає здобувачеві вищої освіти обрати тему курсової роботи, сформулювати мету і завдання, скласти план виконання роботи (проведення експерименту);
- надає рекомендації щодо опрацювання необхідної літератури, нормативних і довідкових матеріалів, наукових видань тощо за темою курсової роботи;
- консультує під час написання курсової роботи;
- здійснює загальне керівництво курсовою роботою і відповідає за відсутність у роботі системних помилок;
- перевіряє курсову роботу.

Керівник курсової роботи є членом комісії з її захисту. Склад комісії (не менше трьох викладачів кафедри) затверджують на засіданні відповідної кафедри. До складу комісії можуть входити роботодавці, учителі української мови і літератури, представники галузі та ін.

Планування навчального навантаження науково-педагогічних працівників, зокрема й керівництво курсовими роботами, здійснюють не пізніше червня попереднього навчального року.

ПОЛІТИКА ОСВІТНЬОГО КОМПЕНЕНТА

Очікується, що здобувачі вищої освіти дотримуватимуться етапів і термінів (календарного плану) виконання курсової роботи та вимог до її оформлення відповідно до «Методичних рекомендацій до виконання курсових робіт (проектів) у Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка» (<http://surl.li/ugicz>) і «Методичних рекомендацій з перевірки курсових, дипломних/кваліфікаційних робіт (проектів), дисертацій, здобувачів вищої освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка на рівень унікальності (нова редакція)» (<http://surl.li/ugidn>) та інших локальних документів. Очікується, що здобувачі відвідуватимуть консультації керівника курсової роботи.

Академічна доброчесність. Політику, стандарти і процедури дотримання академічної доброчесності регулюють «Кодекс академічної доброчесності Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (нова редакція)» (<https://cutt.ly/02FiuHH>); «Положення про дотримання академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними, науковими працівниками та здобувачами вищої освіти в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка (нова редакція)» (<https://cutt.ly/s2FioDF>); Методичні рекомендації з перевірки курсових, дипломних/кваліфікаційних робіт (проектів), дисертацій здобувачів вищої освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка на рівень унікальності (<http://surl.li/ugidn>) та ін.

Очікується, що курсові роботи здобувачів будуть їхніми оригінальними міркуваннями.

Здобувачі вищої освіти не пізніше ніж за 30 календарних днів до захисту завантажують курсову роботу на платформу Moodle (у відповідно створену сторінку освітнього компонента) (<http://surl.li/ukajq>). Здобувач

вищої освіти підтверджує дотримання принципів академічної доброчесності під час написання курсової роботи до її захисту через написання заяви (<https://cutt.ly/s2FioDF>) та зазначає про це у вступі курсової роботи. Заяви зберігають на відповідних кафедрах упродовж одного року.

Перевірку курсових робіт на рівень унікальності в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка здійснюють із використанням відповідних технологій та комп'ютерних програм, які є у відкритому доступі в інтернеті, визначені університетом та дозволяють згенерувати звіт за результатами перевірки. Унікальність курсової роботи додатково може визначати експертна група науково-педагогічних працівників або стейкхолдери, зацікавлені в розробці студента.

За орієнтовною шкалою (% до загального обсягу матеріалу) оцінки унікальності курсової роботи рівень унікальності визначено – не менше 30% (<http://surl.li/ukaks>). Відсоток унікальності курсової роботи не є тожним оцінці, яку здобувач вищої освіти отримує під час захисту такої роботи.

Остаточне рішення щодо наявності в курсовій роботі ідей і наукових результатів, які отримані іншими авторами, та/або відтворення опублікованих текстів інших авторів без покликань (за мотивованими висновками експертів відповідної галузі знань, яких призначають відповідальними особами для аналізу роботи), ухвалюють фахові кафедри. У рішенні враховують специфіку роботи, що перевіряють на рівень унікальності, галузь знань (спеціальність), вид роботи (курсова робота) та її унікальність. Результати перевірки на рівень унікальності оформлюють протоколом засідання кафедри, у якому зазначають рішення про допуск до захисту, відправлення матеріалів на доопрацювання або відхилення без права подальшого розгляду. У разі незгоди з результатами перевірки курсової роботи на рівень унікальності здобувач вищої освіти має право на апеляцію. Апеляцію подає особисто автор курсової роботи на ім'я ректора в триденний термін після оголошення результатів перевірки. У разі надходження апеляції наказом (дорученням) ректора створюють комісію для її розгляду. Комісію за фактами академічного плагіату також можуть створювати наказом (дорученням) ректора як з ініціативи педагогічних, науково-педагогічних, педагогічних працівників Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, так і за дорученнями Міністерства освіти і науки України чи відповідних державних установ. Персональний склад членів комісій формують із досвідчених авторитетних пе-

дагогічних, науково-педагогічних, наукових працівників університету. До складу комісії можуть входити (за їх згодою) інші особи, які не є педагогічними, науково-педагогічними, науковими працівниками. Під час розгляду апеляції про результати перевірки курсової роботи здобувача вищої освіти до складу комісії можуть залучати представника(ів) органу студентського самоврядування. Апеляцію розглядає апеляційна комісія в тижневий термін із наступного дня після видання наказу (доручення) ректора про створення апеляційної комісії, якщо інший термін не зазначено в наказі (дорученні). Висновки апеляційної комісії оформлюють відповідним протоколом. Апеляцію можна подати лише один раз.

Література. Для пошуку літератури здобувачі можуть послуговуватися бібліотекою університету, фахових кафедр та інтернетними ресурсами. Здобувачів заохочують до використання літератури, якої немає з-поміж рекомендованої.

Комунікування з керівником. Спілкування з керівниками курсових робіт здійснюють на консультаціях (онлайнових і офлайнових), які проводять відповідно до визначеного графіка.

ВИМОГИ ДО КУРСОВОЇ РОБОТИ ТА АЛГОРИТМ ЇЇ ВИКОНАННЯ

Загальні вимоги до курсової роботи:

- дотримання визначених термінів виконання;
- розв'язання актуальної методичної проблеми;
- належний теоретичний рівень, визначений обсяг;
- відповідність змісту роботи та її висновків сучасному рівню досягнень методики навчання української мови / методики навчання української літератури;
  - правильність оформлення, дотримання єдиного стилю викладу (не використовувати довгих, незрозумілих за змістом речень; не послуговуватися часто вживаними, малоінформативними штампами; намагатися викладати думки логічно, чітко і зрозуміло, уникати повторень і надмірної описовості);
  - обґрунтованість результатів самостійного дослідження, а також поданих висновків до кожного розділу і загальних висновків;
  - подання покликань на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
  - віддзеркалення достовірних фактів із перевірених джерел інформації з огляду на використані методики досліджень;
  - неприпустимість таких видів порушень академічної доброчесності, як академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація.

Організаційно процес написання курсової роботи складається з таких етапів:

1. *Підготовчого етапу*, що полягає у виборі здобувачем вищої освіти теми й отримання індивідуального завдання від керівника курсової роботи щодо питань, які необхідно розв'язати (ознайомлення зі станом методичної проблеми; визначення мети, завдань, об'єкта, предмета, методологічної основи курсової роботи; добір методів дослідження, зокре-

ма теоретичних, емпіричних, статистичних; визначення структури роботи тощо). На цьому етапі здобувач вищої освіти здійснює інформаційний пошук із теми курсової роботи, опрацьовує й систематизує матеріал, готує огляд наукової та методичної літератури з досліджуваної проблеми, складає план роботи.

2. *Основного етапу*, завданням якого є написання чернеткового варіанта курсової роботи та оформлення науково-довідкового апарату (покликання, список використаних джерел).

3. *Завершального етапу*, що передбачає коригування курсової роботи відповідно до зауважень і пропозицій керівника, її технічне оформлення й публічний захист.

Процес підготовки й виконання курсової роботи доцільно вибудувати відповідно до календарного плану:

- останній місяць навчального семестру (який передує за навчальним планом курсовій роботі) – вибір теми та її попереднє обговорення з керівником;

- перший місяць навчального семестру – пошук, підбирання, систематизація та аналіз матеріалів із теми курсової роботи, складання плану роботи й обговорення його з керівником;

- другий місяць навчального семестру – завершення написання чернеткового варіанту курсової роботи;

- третій місяць навчального семестру – написання остаточного варіанту курсової роботи;

- четвертий місяць навчального семестру – подання курсової роботи керівникові та її захист.

Залежно від індивідуальних особливостей здобувача вищої освіти, рівня його теоретичної підготовки і загальної дослідницької культури курсову роботу можна виконати швидше.

СТРУКТУРА КУРСОВОЇ РОБОТИ

У процесі підготовки курсової роботи з методики навчання української мови / методики навчання української літератури належну увагу приділяють глибокому аналізу чинних програм з української мови та літератури для закладів загальної середньої освіти (зокрема, модельних), шкільних підручників, посібників, установлюють міжпредметні зв'язки під час вивчення української мови та літератури, використовують дидактичні можливості методичного апарату навчальної книги, ілюстративний матеріал, вправи тощо.

Складниками курсової роботи є такі елементи:

Складниками курсової роботи є такі елементи:

- титульний аркуш;
- зміст;
- перелік умовних позначень (за необхідності);
- вступ;
- основна частина;
- висновки;
- список використаних джерел;
- додатки (за необхідності).

Кожен структурний елемент починається з нової сторінки.

Титульний аркуш (рис. 1 і 2) містить:

- відомче підпорядкування;
- назву закладу вищої освіти, інституту і кафедри;
- тему курсової роботи;
- курс, групу; назву освітньо-професійної програми, шифр і назву спеціальності, назву освітньо-професійної програми;
- прізвище, ім'я, по батькові автора (здобувача вищої освіти);
- прізвище та ініціали наукового керівника, науковий ступінь, учене звання, посаду;
- відомості про оцінювання курсової роботи (оцінка за національною шкалою, кількість балів, оцінка за шкалою ЄКТС);
- ім'я та прізвище членів комісії із захисту курсових робіт та їхні підписи;
- місто і рік виконання курсової роботи.

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Навчально-науковий інститут української філології та журналістики
Кафедра української мови

КУРСОВА РОБОТА

з _____
назва освітнього компонента

_____
назва теми курсової роботи

Здобувача (хи) вищої освіти ____ курсу _____ групи
спеціальності _____

_____ шифр і назва спеціальності
освітньо-професійної програми

_____ назва програми

_____ прізвище, ім'я, по батькові здобувача вищої освіти

Керівник: _____
прізвище та ініціали

_____ науковий ступінь, учене звання, посада

Оцінка за національною шкалою: _____

Кількість балів: _____

Оцінка ЄКТС: _____

Члени комісії:

_____ підпис _____ ім'я та прізвище

_____ підпис _____ ім'я та прізвище

_____ підпис _____ ім'я та прізвище

Кам'янець-Подільський – 20__

Рис. 1. Структура титульного аркуша курсової роботи

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Навчально-науковий інститут української філології та журналістики
Кафедра української мови

Курсова робота

з методики навчання української мови

**Тема: ФОРМУВАННЯ МЕДІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ШКОЛЯРІВ У
ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ПРИКМЕТНИКА НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ
МОВИ**

Здобувачки вищої освіти 4 курсу групи Ukr1-B21
предметної спеціальності 014.01 Середня освіта
(Українська мова і література)
освітньо-професійної програма
Середня освіта (Українська мова і література)
БУРСИ Карини Іванівни

Керівник: доктор педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри української мови
ПОПОВИЧ Анжеліка Станіславівна

Оцінка за національною шкалою:
Кількість балів:
Оцінка ECTS:

Члени комісії:

_____
_____
_____

Анжеліка ПОПОВИЧ
Інна БЕРКЕЩУК
Наталія ЛАДИНЯК

Кам'янець-Подільський, 2024

Рис. 2. Зразок титульного аркуша курсової роботи

Зміст подають на початку курсової роботи (після титульного аркуша). Він містить назви структурних елементів, заголовки (за їх наявності) із зазначенням нумерації та номери їх початкових сторінок, зокрема вступу, розділів, підрозділів та пунктів, висновку до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків.

Перелік умовних позначень, символів, одиниць, скорочень і термінів подають (за необхідності) як окремий список. Перелік друкують двома колонками, у яких ліворуч за абеткою наводять скорочення, праворуч – їх розшифрування. Терміни, скорочення, символи, позначення і таке інше, які повторюються не більше трьох разів, до переліку не вносять, а їх розшифрування наводять у тексті курсової роботи під час першого згадування.

У **вступі** подають загальну характеристику курсової роботи (послідовно):

- актуальність теми;
- мета й завдання роботи;
- об'єкт і предмет дослідження;
- методи дослідження (теоретичні, емпіричні, статистичні);
- практичне значення отриманих результатів;
- апробація результатів дослідження (за наявності);
- публікації (за наявності);
- структуру та обсяг курсової роботи (*табл. 1*).

Таблиця 1

Складники вступу курсової роботи та їх необхідність

Структура вступу	Необхідність складника
Актуальність теми	+
Мета і завдання дослідження	+
Об'єкт дослідження	+
Предмет дослідження	+
Методи дослідження	+
Практичне значення отриманих результатів	+
Апробація результатів дослідження	(за наявності)
Публікації	(за наявності)
Структура та обсяг курсової роботи	+

Факультативними складниками вступу є гіпотеза дослідження, експериментальна база дослідження, етапи дослідно-експериментальної роботи, методологічна й теоретична основа (педагогічна, методична, лінгвістична та ін.) курсової роботи.

Актуальність теми. Розкривають сутність і стан розробки наукової проблеми на основі аналізу української та зарубіжної наукової літератури із зазначенням практично розв'язаних завдань, актуальних проблем у галузі методики навчання української мови / методики навчання української літератури підстави і вихідні дані для розроблення теми, обґрунтування необхідності проведення дослідження. Висвітлення актуальності повинно бути небагатослівним.

На основі філософських, психолого-педагогічних, мовознавчих, літературознавчих, методичних джерел з'ясовують ступінь дослідження проблеми та актуальність теми.

Мета має вказувати на об'єкт і предмет дослідження. Мета курсової роботи – центральний елемент структури і надзвичайно важливий методологічний інструмент дослідження. Вона базується на необхідності виокремити новий аспект проблеми, що досліджується.

Для правильної постановки мети курсової роботи необхідно чітко визначити:

- 1) сутність проблеми, що досліджується, та її основні суперечності; основні проблемні питання (теоретичні та/або експериментальні), які підлягають розв'язанню шляхом науково-методичного дослідження;
- 2) наявні теоретичні знання, які можуть бути використані для пояснення структури й законів функціонування об'єкта, що вивчається;
- 3) основні шляхи та обсяги необхідної розробки теоретичного та/або експериментального обґрунтування об'єкта дослідження;
- 4) наявні в психології, педагогіці та лінгводидактиці, методиці навчання української літератури методи й засоби проведення теоретичного та/або експериментального обґрунтування об'єкта.

Не варто визначати мету як «дослідження...», «вивчення...», тому що ці слова вказують на засіб досягнення мети, а не на мету.

Формулювання **завдань** повинно бути змістовним, чітким й точним, оскільки вони стають назвами розділів і параграфів, а опис розв'язання поставлених завдань є складником змісту розділів роботи.

Для реалізації мети наукової роботи визначають конкретні завдання, які віддзеркалюють логіку науково-методичного пошуку.

Основні методологічні вимоги до постановки завдань дослідження:

- 1) завданнями дослідження називають проблемні питання, отримання відповідей на які необхідні для досягнення мети;
- 2) послідовність постановки викладу завдань дослідження відповідають назві його теми, меті, об'єкту й предмету дослідження;
- 3) сукупність поставлених у дослідженні завдань повинно бути мінімальним за ознакою їх необхідної достатності для досягнення мети курсової роботи.

Об'єкт і предмет співвідносяться як загальне і часткове. В об'єкті виокремлюють той складник, який є предметом дослідження і визначає тему курсової роботи.

Об'єкт наукового дослідження є загальною сферою пошуку, а предмет – конкретне, що виявляється у загальній сфері пошуку. Предмет дослідження завжди вказує на конкретну сторону об'єкта, яка підлягає вивченню. Об'єкт – це ціле, предмет – якась його частина. У процесі визначення об'єкта необхідно враховувати, що об'єкт у методичному дослідженні – це процес або явище, що породжується проблемною ситуацією та обирається для вивчення.

Предмет методичного дослідження міститься в межах об'єкта як вузька, чітко окреслена частина педагогічної реальності, яку безпосередньо досліджують.

Чітке формулювання об'єктно-предметного відношення (не занадто широкого та не занадто вузького) дає змогу дослідникові отримувати наукові, конкретні знання, які можуть впроваджуватися в закладах загальної середньої освіти.

У курсових роботах з методики навчання української мови / методики навчання української літератури можуть визначати **гіпотезу**, яка є конкретною формою наукового передбачення. Гіпотеза – припущення, яке висувають для пояснення явища, що вивчають, його сутності, структури, зв'язків, рушійних сил і т. ін. Її вважають основним методичним стрижнем будь-якого дослідження, однак лише тоді, коли гіпотезі підпорядкований цілеспрямований пошук, обробка й аналіз наукової інформації на всіх етапах дослідження.

Є два типи гіпотез:

- описові, що містять причини й можливі наслідки;
- пояснювальні, у яких додають пояснення можливих наслідків залежно від певних причин, а також характеризують умови, за яких ці нас-

лідки обов'язково матимуть місце, тобто пояснюють, завдяки яким чинникам і умовам буде досягнуто очікуваного результату.

Для правильного розроблення та побудови гіпотези необхідно:

1) однозначно встановити основний рівень розвитку суперечностей найменш розробленого питання проблеми методичного дослідження;

2) деталізувати невизначені чи введені наукові поняття як межі предмета дослідження; на основі логіки дослідження однозначно їх трактувати; як припущення сформулювати поняття, яких не вистачає;

3) чітко визначитися в розумінні явища, яке є об'єктом дослідження; осмислити його структуру, функції, зв'язки і т. ін.; доповнити аспекти та зв'язки, яких бракує, відповідними припущеннями про їх призначення й функціонування;

4) критично проаналізувати взаємодію елементів, які вивчають, у обсязі явища (об'єкта), що розглядають, і узагальнити (синтезувати) отримані знання в гіпотезу дослідження;

5) чітко і лаконічно обґрунтувати основні моменти та методи теоретичної й емпіричної перевірки гіпотези загалом та її окремих припущень.

Гіпотезу варто формулювати так, щоб її можна було експериментально перевірити. Перебіг того чи того методичного явища чи процесу залежить від багатьох чинників, і треба науково обґрунтовано встановити, впливом яких чинників можна нехтувати й водночас, вплив яких чинників є вирішальним.

Гіпотеза курсової роботи з методики – це зроблене на основі аналізу наукових джерел, власних висновків і спостережень припущення про основні напрями розв'язання науково-методичної проблеми дослідження. У ній важливо зазначити умови активності визначених результатів дослідження для цілей оптимізації та процесу підготовки в закладах загальної середньої освіти.

Гіпотеза в науково-методичному дослідженні може бути як проста, традиційна, так і рівнева, що визначає також і припущення щодо впровадження в освітній процес закладів загальної середньої освіти.

Одним із методологічних напрямів сучасної педагогічної й психологічної науки є системний підхід, який пов'язаний із уявленням, вивченням, конструюванням методичних фактів, явищ і об'єктів як систем. Системне дослідження характеризується:

а) підходом до досліджуваного явища, об'єкта як цілого;

- б) розкриттям стійких компонентів і зв'язків між ними, які утворюють структуру системи, тобто забезпечують її впорядкованість і організацію;
- в) віднаходженням вертикальних і горизонтальних структур, перші з яких передбачають різні рівні та їх ієрархію;
- г) управлінням, за допомогою якого розвивається система, реалізуються зв'язки між різними компонентами й рівнями.

Реалізація системного підходу до дослідження методичних проблем передбачає розробку системи методів наукового дослідження.

Метод дослідження – нормативний обґрунтований спосіб здійснення науково-методичного дослідження; шлях дослідження, який базується на загальних теоретичних уявленнях про сутність об'єкта, який вивчають.

Подають перелік методів дослідження, використаних для розв'язання поставлених у роботі завдань. Їх потрібно перераховувати коротко й конкретно, визначаючи, що саме досліджували тим чи тим методом. Це дасть змогу пересвідчитися в логічності та прийнятності вибору методів. Вибір методів дослідження повинен забезпечити достовірність отриманих результатів і висновків.

Розуміння, визначення й вибір методів дослідження залежать від загальнонаукової та конкретно-наукової методології. Методика дослідження (втілення методу) – вироблений спосіб організації взаємодії суб'єкта й об'єкта дослідження на основі конкретного матеріалу та конкретної процедури.

Методи дослідження бувають:

1) теоретичні – вивчення наукової літератури (філософські, психологічні, педагогічні, лінгводидактичні, лінгвістичні й літературознавчі праці, наукові періодичні фахові видання, довідкова література, підручники, навчальні й навчально-методичні посібники, методичні рекомендації тощо), ознайомлення із нормативними, розпорядчими та інструктивно-методичними документами; аналіз документації закладів загальної середньої освіти; метод моделювання системи навчання й такі розумові операції логічного мислення, як аналіз, синтез, індукція, дедукція, класифікація, типологізація, абстрагування, систематизація, порівняння, узагальнення тощо;

2) емпіричні – педагогічне спостереження за освітнім процесом у закладах загальної середньої освіти (зокрема, спостереження й аналіз уроків української мови та української літератури), опитування, бесіди з учителями-словесниками та здобувачами загальної середньої освіти, їх анкетування, тестування, аналіз письмових, творчих і контрольних робіт здобувачів

загальної середньої освіти, вивчення й узагальнення педагогічного досвіду роботи вчителів; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний); моделювання уроків; аналіз планів-конспектів і стенограм уроків української мови та української літератури та ін.;

3) статистичні – кількісний і якісний аналіз експериментальних даних.

Теоретичний аналіз літератури з методики навчання української мови / методики навчання української літератури і суміжних дисциплін (філософії, психології, педагогіки, дидактики та ін.) допомагає ознайомитися з історією вивчення того чи того питання, з певними досягненнями й нерозв'язаними аспектами.

Метод цілеспрямованих спостережень за діяльністю здобувачів загальної середньої освіти дає змогу вивчити й узагальнити досвід вчителів, зробити вмотивовані висновки і сформулювати робочу гіпотезу дослідження. Дані, одержані за допомогою цього методу дослідження, підлягають перевірці шляхом належної організації навчання.

Вивчення й узагальнення передового досвіду викладання української мови і літератури є надійним критерієм для перевірки правильності теоретичних висновків. Дослідник може організувати вивчення досвіду, залучаючи до цього вчителів-словесників, які можуть зрозуміти завдання дослідження, застосовувати ту методику, що пропонується. Дослідник спостерігає за викладанням, проводить бесіди з учнями, організовує контрольні роботи, аналізує їх результати та ін.

Педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний) дозволяє спостерігати предмет дослідження з точним обліком умов, тому служить засобом перевірки теорії та ефективності окремих методів і прийомів навчання української мови / української літератури. Цей метод дозволяє виявити об'єктивні закономірності й доказово з'ясувати явища, які вивчаються, одержати науково правильні й переконливі висновки.

Експериментальна база курсової роботи (факультативний складник курсової роботи) – це заклади загальної середньої освіти. Зазначається повна назва закладів загальної середньої освіти та визначені класи, на базі яких проводили дослідно-експериментальну роботу. Зазвичай здобувачі вищої освіти можуть проводити педагогічний експеримент (або його елементи) упродовж навчальної фахової практики в 5-9 класах / виробничої педагогічної практики в 5-9 класах та ін.

Опис **етапів дослідно-експериментальної роботи** (констатувальний, формувальний, контрольний) є факультативним складником курсової роботи. У курсовій роботі з методики можна використовувати лише елементи педагогічного експерименту.

У процесі формулювання **практичного значення отриманих результатів** надають відомості про використання результатів дослідження або рекомендації щодо їх використання.

Апробація результатів дослідження (факультативний складник курсової роботи) – це зазначення наукових конференцій, семінарів та ін., на яких оприлюднено результати дослідження, викладеного в курсовій роботі.

За наявності **публікацій** указують кількість наукових праць (статей, тез та ін.), у яких віддзеркалено основні наукові результати курсової роботи.

Вступ завершують описом **структури й обсягу курсової роботи**: подають перелік структурних елементів роботи (кількість розділів і підрозділів), зазначають повний обсяг курсової роботи й основного тексту, кількість джерел у списку використаних джерел, кількість додатків, таблиць і рисунків.

Методологічна основа дослідження (факультативний складник курсової роботи) визначає стратегію курсової роботи. Методологічні питання вивчення тієї чи тієї методичної проблеми можуть бути теоретичними або більш вузькими, конкретними чи прикладними. Загальна й спеціальна методологія дозволяє розробити концепцію дослідження того чи того явища та, як наслідок, аналізувати експериментальні та інші факти з погляду їх загальнотеоретичного розуміння. У курсовій роботі з методики навчання української мови / методики навчання української літератури це провідні засади теорії наукового пізнання, ідеї філософії освіти, положення філософії про діалектичне пізнання світу, єдність мови, мовлення й мислення, форми і змісту; положення про мову як засіб спілкування, пізнання й відображення дійсності в людській свідомості, Закон України «Про освіту», Державний стандарт базової середньої освіти, Концепція розвитку педагогічної освіти, концептуальні засади реформування середньої освіти «Нова українська школа», Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти, нормативні й розпорядчі документи Міністерства освіти й науки України, наукові дослідження з проблем обґрунтування теоретичних засад сучасних підходів до навчання, зокрема особистісно зорієнтованого, компетентнісного й діяльнісного тощо.

Теоретичною основою (факультативний складник курсової роботи) в курсовій роботі з методики навчання слугують наукові здобутки психології та психолінгвістики, педагогіки й дидактики, зокрема лінгводидактики, методики навчання української літератури та ін. Теоретичну основу роботи становлять дослідження, у яких висвітлюються загальноомовознавчі питання, різні аспекти історії й теорії лінгвістики та української літератури.

Складниками **основної частини** курсової роботи з методики навчання є розділи (два або три), кожний із яких починають із нової сторінки. Розділи курсової роботи зазвичай містять підрозділи (нумерація складається з двох чисел, відокремлених крапкою). За назвою та змістом розділи віддзеркалюють завдання наукового дослідження. На початку розділів може бути передмова з коротким описом обраного напрямку дослідження й обґрунтування застосованих методів. У кінці розділів формулюють висновки зі стислим викладом наукових і практичних результатів.

У першому розділі (описовому) переважно окреслюють основні етапи розвитку наукової думки за розв'язуваною методичною проблемою (завданням), стисло й критично аналізуючи роботи українських і зарубіжних науковців. Вирізняють нерозв'язані питання (завдання), висловлюють власні міркування, демонструють уміння аргументовано доводити думку, спираючись на теоретичні праці та ілюструючи достатньою кількістю фактів. Бажано завершити цей розділ коротким узагальненням про необхідність проведення свого дослідження (виконання курсової роботи).

У другому розділі (аналітичному) обґрунтовують вибір напрямку досліджень, викладають загальну методику проведення дослідження, подають способи розв'язання завдань та їх порівняльний аналіз. Описують основні тенденції, закономірності, гіпотези, що розглядаються, принципи дії та характеристики використаних методів, прийомів і методик та ін. Подають перебіг дослідження, умови та основні етапи експерименту (за умови його проведення), із вичерпною повнотою викладають результати власних досліджень, описують шляхи їх отримання та їх новизну. Дають оцінку повноти розв'язання поставлених завдань, достовірності одержаних результатів (характеристик, параметрів) та порівнюють одержані результати з аналогічними результатами українських і зарубіжних дослідників, обґрунтовують необхідність додаткових досліджень. Ця частина курсової роботи повинна містити, наприклад, систему урочної та по-

заурочної роботи, пов'язану з предметом чи матеріалом дослідження, систему вправ / завдань для практичної реалізації результатів дослідження, методичні рекомендації з вивчення певного розділу або теми української мови / української літератури тощо.

У другому розділі розробляють систему вправ, завдань, методів і прийомів навчання української мови / української літератури або систему уроків, що забезпечують ефективність вивчення певної теми, описують зазвичай експериментальну перевірку тверджень, висловлених у курсовій роботі. Організація експерименту забезпечує вірогідність, валідність і надійність одержуваних результатів і висновків. У разі провадження дослідно-експериментальної роботи в закладах загальної середньої освіти можуть укладати програму педагогічного експерименту.

Педагогічний експеримент (його проведення передбачає організацію за вмотивованою системою викладання того чи того розділу або теми в одному чи кількох класах) супроводжується контрольним експериментом з тієї самої теми в інших класах та закладах загальної середньої освіти. Зазвичай обмежуються двома класами (експериментальним і контрольним), у яких студент-практикант використовує однаковий матеріал, але варіює прийоми роботи. Для здійснення педагогічного експерименту визначають його мету й завдання, план проведення (етапність), готують необхідні методичні матеріали, складають інструкцію проведення експерименту відповідно до накресленого плану, розробляють систему обліку одержаних результатів експерименту та їх обробки.

Попередню підготовку з планування експериментально-дослідного навчання спрямовують на з'ясування прогнозованого результату, мети й завдань експериментальної роботи; місця (заклади загальної середньої освіти) й учасників експерименту (учні 5-9 класів); етапів проведення дослідження; змісту експериментальної роботи; методів й умов проведення педагогічного експерименту; якісної характеристики учасників експерименту; показників, критеріїв і рівнів оцінювання результатів дослідження; процедури обробки й інтерпретування отриманих даних.

Основна мета експерименту – перевірити ефективність розробленої методичної системи навчання української мови / української літератури або її складника й підтвердити достовірність гіпотези.

Завданнями експерименту можуть бути такі:

1) вивчити стан навчання української мови / української літератури (певного аспекту) в закладах загальної середньої освіти;

2) виявити початковий рівень знань, умінь і навичок з української мови / української літератури (певного розділу / теми) в здобувачів загальної середньої освіти;

3) ознайомитися з програмами української мови / української літератури для певного класу, розробити й апробувати авторські методи / прийоми навчання;

4) розробити й обґрунтувати окремий складник методичної системи навчання української мови / української літератури;

5) виявити, обґрунтувати й експериментально перевірити ефективність педагогічних умов реалізації складника методичної системи навчання української мови / української літератури;

6) визначити ефективні форми, методи, засоби, технології навчання української мови / української літератури для закладів загальної середньої освіти;

7) перевірити ефективність розробленого складника (аспекту) методичної системи навчання української мови / української літератури;

8) опрацювати й проаналізувати результати експериментального навчання;

9) скорегувати теоретичні й методичні рекомендації щодо навчання української мови / української літератури в закладах загальної середньої освіти та ін.

У **висновках** узагальнюють проведену роботу, підсумовують власні спостереження, оцінюють результати, одержані під час дослідження, а також пропонують рекомендації щодо їх практичного використання. Тут необхідно показати ступінь досягнення поставленої мети, виконання завдань. У першому пункті висновків коротко оцінюють стан питання, у наступних – розкривають методи розв'язання поставлених завдань. У висновках зазначають те позитивне, що вдалося виявити в процесі вивчення теми, недоліки й перспективи подальшого дослідження проблеми, короткі рекомендації.

Список використаних джерел формують одним із таких способів:

- у порядку подання покликань у тексті;
- в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або заголовків;
- у хронологічному порядку.

До переліку використаних джерел включають зазвичай ті джерела, на які зроблено покликання в роботі або ті джерела, які віддзеркалюють

відповідну тему й відомі авторів роботи. Рекомендовано використовувати наукові праці іноземних дослідників.

Кількість використаних джерел зазвичай має становити 20-30 позицій.

Бібліографічний опис зазвичай наводять відповідно до стандартів бібліотечної та видавничої справ (*табл. 2*).

Таблиця 2

Приклади оформлення бібліографічного опису¹

Характеристика джерела	Приклад оформлення
Книги: Один автор	<ol style="list-style-type: none"> 1. Бичківський О. О. Міжнародне приватне право: конспект лекцій. Запоріжжя: ЗНУ, 2015. 82 с. 2. Бондаренко В. Г. Немеркнуча слава новітніх запорожців: історія Українського Вільного козацтва на Запоріжжі (1917–1920 рр.). Запоріжжя, 2017. 113 с. 3. Бондаренко В. Г. Український вільнокозацький рух в Україні та на еміграції (1919–1993 рр.): монографія. Запоріжжя: ЗНУ, 2016. 600 с. 4. Вагіна О. М. Політична етика: навч.-метод. посіб. Запоріжжя: ЗНУ, 2017. 102 с. 5. Верлос Н. В. Конституційне право зарубіжних країн: курс лекцій. Запоріжжя: ЗНУ, 2017. 145 с. 6. Горбунова А. В. Управління економічною захищеністю підприємства: теорія і методологія: монографія. Запоріжжя: ЗНУ, 2017. 240 с. 7. Гурська Л. І. Релігієзнавство: навч. посіб. 2-ге вид., перероб. та доп. Київ: ЦУЛ, 2016. 172 с. 8. Дробот О. В. Професійна свідомість керівника: навч. посіб. Київ: Талком, 2016. 340 с.
Два автори	<ol style="list-style-type: none"> 1. Аванесова Н. Е., Марченко О. В. Стратегічне управління підприємством та сучасним містом: теоретико-методичні засади: монографія. Харків: Щедра садиба плюс, 2015. 196 с. 2. Батракова Т. І., Калюжна Ю. В. Банківські операції: навч. посіб. Запоріжжя: ЗНУ, 2017. 130 с. 3. Білобровко Т. І., Кожуховська Л. П. Філософія науки й управління освітою: навч.-метод. посіб. Переяслав-Хмельницький, 2015. 166 с. 4. Богма О. С., Кисильова І. Ю. Фінанси: конспект лекцій. Запоріжжя: ЗНУ, 2016. 102 с.

¹ Приклади оформлення бібліографічного опису відповідно до ДСТУ 8302:2015.

URL: <https://cutt.ly/kG5fPM7>

	<p>5. Горошкова Л. А., Волков В. П. Виробничий менеджмент: навч. посіб. Запоріжжя: ЗНУ, 2016. 131 с.</p> <p>6. Гура О. І., Гура Т. Є. Психологія управління соціальною організацією: навч. посіб. 2-ге вид., доп. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. 212 с.</p>
Три автори	<p>1. Аніловська Г. Я., Марушко Н. С., Стоколоса Т. М. Інформаційні системи і технології у фінансах: навч. посіб. Львів: Магнолія 2006, 2015. 312 с.</p> <p>2. Городовенко В. В., Макаренков О. Л., Сантос М. М. О. Судові та правоохоронні органи України: навч. посіб. Запоріжжя: ЗНУ, 2016. 206 с.</p> <p>3. Кузнецов М. А., Фоменко К. І., Кузнецов О. І. Психічні стани студентів у процесі навчально-пізнавальної діяльності: монографія. Харків: ХНПУ, 2015. 338 с.</p> <p>4. Якобчук В. П., Богоявленська Ю. В., Тищенко С. В. Історія економіки та економічної думки: навч. посіб. Київ: ЦУЛ, 2015. 476 с.</p>
Чотири і більше авторів	<p>1. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України: станом на 10 жовт. 2016 р. / К. І. Беліков та ін.; за заг. ред. О. М. Литвинова. Київ: ЦУЛ, 2016. 528 с.</p> <p>2. Бікулов Д. Т., Чкан А. С., Олійник О. М., Маркова С. В. Менеджмент: навч. посіб. Запоріжжя: ЗНУ, 2017. 360 с.</p> <p>3. Операційне числення: навч. посіб. / С. М. Гребенюк та ін. Запоріжжя: ЗНУ, 2015. 88 с.</p> <p>4. Основи охорони праці: підручник / О. І. Запорожець та ін. 2-ге вид. Київ: ЦУЛ, 2016. 264 с.</p> <p>5. Клименко М. І., Панасенко Є. В., Стреляєв Ю. М., Ткаченко І. Г. Варіаційне числення та методи оптимізації: навч. посіб. Запоріжжя: ЗНУ, 2015. 84 с.</p>
Автор(и) та редактор(и)/упорядники	<p>1. Березенко В. В. PR як сфера наукового знання: монографія / за заг. наук. ред. В. М. Манакіна. Запоріжжя: ЗНУ, 2015. 362 с.</p> <p>2. Бутко М. П., Неживенко А. П., Пепа Т. В. Економічна психологія: навч. посіб. / за ред. М. П. Бутко. Київ: ЦУЛ, 2016. 232 с.</p> <p>3. Дахно І. І., Алієва-Барановська В. М. Право інтелектуальної власності: навч. посіб. / за ред. І. І. Дахна. Київ: ЦУЛ, 2015. 560 с.</p>
Без автора	<p>1. 25 років економічному факультету: історія та сьогодні (1991–2016): ювіл. вип. / під заг. ред. А. В. Череп. Запоріжжя: ЗНУ, 2016. 330 с.</p> <p>2. Криміналістика: конспект лекцій / за заг. ред. В. І. Галана; уклад. Ж. В. Удовенко. Київ: ЦУЛ, 2016. 320 с.</p> <p>3. Миротворення в умовах гібридної війни в Україні: монографія / за ред. М. А. Лепського. Запоріжжя: КСК-Альянс, 2017. 172 с.</p> <p>4. Міжнародні економічні відносини: навч. посіб. / за ред.: С. О. Якубовського, Ю. О. Ніколаєва. Одеса: ОНУ, 2015. 306 с.</p> <p>5. Науково-практичний коментар Бюджетного кодексу України / за заг. ред. Т. А. Латковської. Київ: ЦУЛ, 2017. 176 с.</p> <p>6. Службове право: витоки, сучасність та перспективи розвитку / за ред.: Т. О. Коломоець, В. К. Колпакова. Запоріжжя, 2017. 328 с.</p>

	<p>7. Сучасне суспільство: філософсько-правове дослідження актуальних проблем: монографія / за ред. О. Г. Данильяна. Харків: Право, 2016. 488 с.</p> <p>8. Адміністративно-правова освіта у персоналіях: довід. / за заг. ред.: Т. О. Коломоець, В. К. Колпакова. Київ: Ін Юре, 2015. 352 с.</p> <p>9. Підготовка докторів філософії (PhD) в умовах реформування вищої освіти: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 5–6 жовт. 2017 р. Запоріжжя: ЗНУ, 2017. 216 с.</p> <p>10. Країни пострадянського простору: виклики модернізації: зб. наук. пр. / редкол.: П. М. Рудяков (відп. ред.) та ін. Київ: Ін-т всесвітньої історії НАН України, 2016. 306 с.</p> <p>11. Антологія української літературно-критичної думки першої половини ХХ століття / упоряд. В. Агеєва. Київ: Смолоскип, 2016. 904 с.</p>
Багато-томні видання	<p>1. Енциклопедія Сучасної України / редкол.: І. М. Дзюба та ін. Київ: САМ, 2016. Т. 17. 712 с.</p> <p>2. Правова система України: історія, стан та перспективи: у 5 т. / Акад. прав. наук України. Харків: Право, 2009. Т. 2: Конституційні засади правової системи України і проблеми її вдосконалення / заг. ред. Ю. П. Битяк. 576 с.</p>
Автореферати дисертацій	<p>1. Бондар О. Г. Земля як об'єкт права власності за земельним законодавством України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06. Київ, 2005. 20 с.</p> <p>2. Гнатенко Н. Г. Групи інтересів у Верховній Раді України: сутність і роль у формуванні державної політики: автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02. Київ, 2017. 20 с.</p> <p>3. Кулініч О. О. Право людини і громадянина на освіту в Україні та конституційно-правовий механізм його реалізації: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Маріуполь, 2015. 20 с.</p>
Дисертації	<p>1. Авдеєва О. С. Міжконфесійні відносини у Північному Приазов'ї (кінець XVIII – початок ХХ ст.): дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2016. 301 с.</p> <p>2. Левчук С. А. Матриці Гріна рівнянь і систем еліптичного типу для дослідження статичного деформування складених тіл: дис. ... канд. фіз.-мат. наук: 01.02.04. Запоріжжя, 2002. 150 с.</p> <p>3. Вініченко О. М. Система динамічного контролю соціально-економічного розвитку промислового підприємства: дис. ... д-ра екон. наук: 08.00.04. Дніпро, 2017. 424 с.</p>
Законодавчі та нормативні документи	<p>1. Конституція України: офіц. текст. Київ: КМ, 2013. 96 с.</p> <p>2. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. <i>Голос України</i>. 2017. 27 верес. (№ 178–179). С. 10–22.</p> <p>3. Повітряний кодекс України: Закон України від 19.05.2011 р. № 3393-VI. <i>Відомості Верховної Ради України</i>. 2011. № 48–49. Ст. 536.</p>

	<p>4. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. Дата опублікування: 28.09.2017. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18 (дата звернення: 15.11.2017).</p> <p>5. Деякі питання стипендіального забезпечення: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.2016 р. № 1050. <i>Офіційний вісник України</i>. 2017. № 4. С. 530–543.</p> <p>6. Про Концепцію вдосконалення інформування громадськості з питань євроатлантичної інтеграції України на 2017–2020 роки: Указ Президента України від 21.02.2017 р. № 43/2017. <i>Урядовий кур'єр</i>. 2017. 23 лют. (№ 35). С. 10.</p> <p>7. Про затвердження Вимог до оформлення дисертації: наказ Міністерства освіти і науки від 12.01.2017 р. № 40. <i>Офіційний вісник України</i>. 2017. № 20. С. 136–141.</p> <p>8. Інструкція щодо заповнення особової картки державного службовця: затв. наказом Нац. агентства України з питань Держ. служби від 05.08.2016 р. № 156. <i>Баланс-бюджет</i>. 2016. 19 верес. (№ 38). С. 15–16.</p>
<p>Архівні документи</p>	<p>1. Лист Голови Спілки «Чорнобиль» Г. Ф. Лепіна на ім'я Голови Ради Міністрів УРСР В. А. Масола щодо реєстрації Статуту Спілки та сторінки Статуту. 14 грудня 1989 р. ЦДАГО України (Центр. держ. архів громад. об'єднань України). Ф. 1. Оп. 32. Спр. 2612. Арк. 63, 64 зв., 71.</p> <p>2. Матеріали Ради Народних комісарів Української Народної Республіки. ЦДАВО України (Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України). Ф. 1061. Оп. 1. Спр. 8–12. Копія; Ф. 1063. Оп. 3. Спр. 1–3.</p> <p>3. Наукове товариство ім. Шевченка. Львів. наук. б-ка ім. В. Стефаника НАН України. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 78. Арк. 1–7.</p>
<p>Патенти</p>	<p>1. Люмінесцентний матеріал: пат. 25742 Україна: МПК6 C09K11/00, G01T1/28, G21H3/00. № 200701472; заявл. 12.02.07; опубл. 27.08.07, Бюл. № 13. 4 с.</p> <p>2. Спосіб лікування синдрому дефіциту уваги та гіперактивності у дітей: пат. 76509 Україна. № 2004042416; заявл. 01.04.2004; опубл. 01.08.2006, Бюл. № 8 (кн. 1). 120 с.</p>
<p>Препринти</p>	<p>1. Панасюк М. І., Скорбун А. Д., Сплошной Б. М. Про точність визначення активності твердих радіоактивних відходів гамма-методами. Чорнобиль: Ін-т з проблем безпеки АЕС НАН України, 2006. 7, [1] с. (Препринт. НАН України, Ін-т проблем безпеки АЕС; 06-1).</p>
<p>Стандарти</p>	<p>1. ДСТУ 7152:2010. Видання. Оформлення публікацій у журналах і збірниках. [Чинний від 2010-02-18]. Вид. офіц. Київ, 2010. 16 с. (Інформація та документація).</p> <p>2. ДСТУ ISO 6107-1:2004. Якість води. Словник термінів. Частина 1 (ISO 6107-1:1996, IDT). [Чинний від 2005-04-01]. Вид. офіц. Київ: Держспоживстандарт України, 2006. 181 с.</p>

	<p>3. ДСТУ 3582:2013. Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень українською мовою. Загальні вимоги та правила(ISO 4:1984, NEQ; ISO 832:1994, NEQ). [На заміну ДСТУ3582-97; чинний від 2013-08-22]. Вид. офіц. Київ: Мінекономрозвитку України, 2014. 15 с. (Інформація та документація).</p>
Каталоги	<p>1. Історико-правова спадщина України: кат. вист. / Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка; уклад.: Л. І. Романова, О. В. Землянщина. Харків, 1996. 64 с.</p> <p>2. Пам'ятки історії та мистецтва Львівської області: кат.-довід. / авт.-упоряд.: М. Зобків та ін.; Упр. культури Львів. облдержадмін., Львів. іст. музей. Львів: Новий час, 2003. 160 с.</p>
Бібліографічні покажчики	<p>1. Боротьба з корупцією: нагальна проблема сучасності: бібліогр. покажч. Вип. 2 / уклад.: О. В. Левчук, відп. за вип. Н. М. Чала; Запорізький національний університет. Запоріжжя: ЗНУ, 2017. 60 с.</p> <p>2. Микола Лукаш: біобібліогр. покажч. / уклад. В. Савчин. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003. 356 с. (Українська біобібліографія; ч. 10).</p> <p>3. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича в незалежній Україні: бібліогр. покажч. / уклад.: Н. М. Загородна та ін.; наук. ред. Т. В. Марусик; відп. за вип. М. Б. Зушман. Чернівці: Чернівецький національний університет, 2015. 512 с. (До 140-річчя від дня заснування).</p> <p>4. Лисодєд О. В. Бібліографічний довідник з кримінології (1992–2002) / ред. О. Г. Кальман. Харків: Одісей, 2003. 128 с.</p> <p>5. Яценко О. М., Любовець Н. І. Українські персональні бібліографічні покажчики (1856–2013). Київ: Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського, 2015. 472 с. (Джерела української біографістики ; вип. 3).</p>
Частина видання: книги	<p>1. Гетьман А. П. Екологічна політика держави: конституційно-правовий аспект. <i>Тридцять лет с экологическим правом: избранные труды</i>. Харьков, 2013. С. 205–212.</p> <p>2. Коломоєць Т. О. Адміністративна деліктологія та адміністративна деліктність. <i>Адміністративне право України: підручник / за заг. ред. Т. О. Коломоєць</i>. Київ, 2009. С. 195–197.</p> <p>3. Алексєєв В. М. Правовий статус людини та його реалізація у взаємовідносинах держави та суспільства в державному управлінні в Україні. <i>Теоретичні засади взаємовідносин держави та суспільства в управлінні: монографія</i>. Чернівці, 2012. С. 151–169.</p>
Частина видання: матеріалів конференцій (тези, доповіді)	<p>1. Антонович М. Жертви геноцидів першої половини ХХ століття: порівняльно-правовий аналіз. <i>Голодомор 1932–1933 років: втрати української нації: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 4 жовт. 2016 р.</i> Київ, 2017. С. 133–136.</p> <p>2. Анциперова І. І. Історико-правовий аспект акту про бюджет. <i>Дослідження проблем права в Україні очима молодих вчених: тези доп. всеукр. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 24 квіт. 2014 р.)</i>. Запоріжжя, 2014. С. 134–137.</p>

	<p>3. Микитів Г. В., Кондратенко Ю. Позатекстові елементи як засіб формування медіакультури читачів науково-популярних журналів. <i>Актуальні проблеми медіаосвіти в Україні та світі</i>: зб. тез доп. міжнар. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 3-4 берез. 2016 р. Запоріжжя, 2016. С. 50–53.</p> <p>4. Соколова Ю. Особливості впровадження проблемного навчання хімії в старшій профільній школі. <i>Актуальні проблеми та перспективи розвитку медичних, фармацевтичних та природничих наук</i>: матеріали III регіон. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 29 листоп. 2014 р. Запоріжжя, 2014. С. 211–212.</p>
<p>Частина видання: довідкового видання</p>	<p>1. Кучеренко І. М. Право державної власності. <i>Великий енциклопедичний юридичний словник</i> / ред. Ю. С. Шемшученко. Київ, 2007. С. 673.</p> <p>2. Пирожкова Ю. В. Благодійна організація. <i>Адміністративне право України</i>: словник термінів / за ред.: Т. О. Коломоєць, В. К. Колпакова. Київ, 2014. С. 54–55.</p> <p>3. Сірий М. І. Судова влада. <i>Юридична енциклопедія</i>. Київ, 2003. Т. 5. С. 699.</p>
<p>Частина видання: продовжаного видання</p>	<p>1. Коломоєць Т. О. Оцінні поняття в адміністративному законодавстві України: реалії та перспективи формулювання їх застосування. <i>Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки</i>. Запоріжжя, 2017. № 1. С. 36–46.</p> <p>2. Левчук С. А., Хмельницький А. А. Дослідження статичного деформування складених циліндричних оболонок за допомогою матриць типу Гріна. <i>Вісник Запорізького національного університету. Фізико-математичні науки</i>. Запоріжжя, 2015. № 3. С. 153–159.</p> <p>3. Левчук С. А., Рак Л. О., Хмельницький А. А. Моделювання статичного деформування складеної конструкції з двох пластин за допомогою матриць типу Гріна. <i>Проблеми обчислювальної механіки і міцності конструкцій</i>. Дніпропетровськ, 2012. Вип. 19. С. 212–218.</p> <p>4. Тарасов О. В. Міжнародна правосуб'єктність людини в практиці Нюрнберзького трибуналу. <i>Проблеми законності</i>. Харків, 2011. Вип. 115. С. 200–206.</p>
<p>Частина видання: періодичного видання (журналу, газети)</p>	<p>1. Кулініч О. О. Право на освіту в системі конституційних прав людини і громадянина та його гарантії. <i>Часопис Київського університету права</i>. 2007. № 4. С. 88–92.</p> <p>2. Коломоєць Т., Колпаков В. Сучасна парадигма адміністративного права: генеза і поняття. <i>Право України</i>. 2017. № 5. С. 71–79.</p> <p>3. Коваль Л. Плюси і мінуси дистанційної роботи. <i>Урядовий кур'єр</i>. 2017. 1 листоп. (№ 205). С. 5.</p> <p>4. Біленчук П., Обіход Т. Небезпеки ядерної злочинності: аналіз вітчизняного і міжнародного законодавства. <i>Юридичний вісник України</i>. 2017. 20–26 жовт. (№ 42). С. 14–15.</p>

	5. Bletska D. I., Glukhov K. E., Frolova V. V. Electronic structure of 2H-SnSe ₂ : ab initio modeling and comparison with experiment. <i>Semiconductor Physics Quantum Electronics & Optoelectronics</i> . 2016. Vol. 19, No 1. P. 98–108.
Електронні ресурси	<p>1. Влада очима історії: фотовиставка. URL: https://cutt.ly/wG5uijws (дата звернення: 15.11.2017).</p> <p>2. Шарая А. А. Принципи державної служби за законодавством України. <i>Юридичний науковий електронний журнал</i>. 2017. № 5. С. 115–118. URL: https://cutt.ly/mG5uU3b</p> <p>3. Ганзенко О. О. Основні напрями подолання правового нігілізму в Україні. <i>Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки</i>. Запоріжжя, 2015. № 3. С. 20–27. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP meta&C21COM=S& S21P03=FILA=&2 S21STR=Vznu Jur 2015 3 5 (дата звернення: 15.11.2017).</p> <p>4. Яцків Я. С., Маліцький Б. А., Бублик С. Г. Трансформація наукової системи України протягом 90-х років ХХ століття: період переходу до ринку. <i>Наука та інновації</i>. 2016. Т. 12, № 6. С. 6–14. DOI: https://doi.org/10.154</p>

Додатки – це засоби, за допомогою яких створюють експериментальну частину роботи (зразки дидактичного матеріалу, ілюстрації, таблиці, вправи, завдання, плани-конспекти уроків й т. ін.).

ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Текст основної частини курсової роботи є основним текстом. Рекомендований обсяг основного тексту курсової роботи зазвичай становить не менше 20 друкованих сторінок. До зазначеного обсягу не належить список використаних джерел і додатки, але сторінки цих структурних частин нумерують наскрізно.

Курсову роботу виконують комп'ютерним способом і оформлюють на білих аркушах формату А4 (210 x 297 мм) через 1,5 міжрядкових інтервали, 14 кеглем шрифту Times New Roman. Розміри полів: ліве – не менше 20-25 мм, праве – не менше 10 мм, верхнє і нижнє – не менше 20 мм.

Окремі слова та формули, що вписують до надрукованого тексту, мають бути чорного кольору та близьку до основного тексту густоту. Опіски і графічні неточності, виявлені в процесі написання роботи, виправляють підчищенням або зафарбуванням білою фарбою і нанесенням на тому ж місці або між рядками виправленого тексту. Допускається наявність не більше двох виправлень на одній сторінці.

Курсову роботу пишуть українською мовою й подають до захисту переплетеною. Текст роботи повинен бути стислим, точним і логічно послідовним. Текст викладають із дотриманням норм сучасної української літературної мови та з використанням наукового стилю.

Кожну структурну частину роботи розпочинають з нової сторінки. Заголовки структурних частин – ЗМІСТ, ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ, ВСТУП, РОЗДІЛ, ВИСНОВКИ, СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ, ДОДАТКИ – друкують великими літерами в центрі рядка без крапки в кінці. Відстань між заголовком та наступним або попереднім текстом має бути не менше двох рядків.

Розділи і підрозділи повинні мати **заголовки**. Пункти і підпункти можуть мати заголовки. Заголовки підрозділів друкують на окремому рядку маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу. Крапку

в кінці заголовка не ставлять. Якщо заголовок складається з двох або більше речень, їх розділяють крапкою. Заголовки пунктів друкують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу в розрядці в підбір до тексту. У кінці заголовка, надрукованого в підбір до тексту, ставлять крапку. Не можна розміщувати заголовок у нижній частині сторінки, якщо після нього залишається один рядок тексту. У заголовках розділів і підрозділів не використовують аббревіатури.

Розділи, підрозділи, пункти і підпункти нумерують арабськими цифрами без знака №. Першою сторінкою курсової роботи є титульний аркуш, який включають до загальної нумерації сторінок. На титульному аркуші номер сторінки не ставлять, на наступних сторінках номер проставляють зазвичай у правому верхньому куті без крапки в кінці зі збереженням наскрізної нумерації усього тексту.

Такі структурні частини роботи, як зміст, перелік умовних позначень, вступ, висновки, список використаних джерел не мають порядкового номера. Усі аркуші, на яких розміщені ці структурні частини курсової роботи, нумерують звичайно. Не нумерують лише їх заголовки, тобто не можна друкувати: «1. ВСТУП» або «Розділ 6. ВИСНОВКИ». Номер розділу ставлять після слова «РОЗДІЛ», після номера крапку не ставлять, потім з нового рядка друкують заголовок розділу.

Номер підрозділу складається з номера розділу та порядкового номера підрозділу, розділених крапкою, наприклад: 2.3. (третій підрозділ другого розділу). У кінці номера підрозділу ставимо крапку. Потім у тому ж рядку друкують заголовок підрозділу. Номер пункту складається з номера розділу, номера підрозділу і порядкового номера пункту, розділених крапками. У кінці номера ставлять крапку, наприклад: 1.3.2. (другий пункт третього підрозділу першого розділу). Потім у тому ж рядку подають назву пункту. Пункт може не мати заголовка. Підпункти нумерують у межах кожного пункту за такими правилами, що й пункти.

Ілюстрації розміщують безпосередньо після тексту, де їх згадують уперше, або на наступній сторінці. Основними видами ілюстративного матеріалу є рисунок, схема, фотографія, діаграма, графік та ін. На всі ілюстрації (власні та запозичені) у роботі подають покликання. Ілюстрації наводять в основній частині курсової роботи або в додатках.

Таблиці й ілюстрації, розміщені на окремих сторінках, включають до загальної нумерації сторінок. Таблицю та рисунок, розміри якого більше формату А4, ураховують як одну сторінку і розміщують у відповідних місцях після згадування у тексті або в додатках.

Ілюстрації позначають словом «Рис.» і нумерують послідовно в межах розділу, окрім ілюстрацій, поданих у додатках. Номер ілюстрації складається з номера розділу і порядкового номера ілюстрації, між якими ставлять крапку. Наприклад: *Рис. 1.2* (другий рисунок першого розділу). Номер ілюстрації, її назву й пояснювальні підписи розміщують послідовно під ілюстрацією. Якщо в розділі подано одну ілюстрацію, то її нумерують за загальними правилами.

Окремі матеріали курсової роботи подають у формі **таблиці**. Таблицю розміщують безпосередньо після тексту, в якому її згадують уперше, або на наступній сторінці. На всі таблиці подають покликання в тексті. Таблиці нумерують послідовно (окрім таблиць, поданих у додатках) у межах розділу. У правому верхньому кутку над відповідним заголовком таблиці розміщують напис «*Таблиця*» із зазначенням номера. Номер таблиці складається з номера розділу і порядкового номера таблиці, між якими ставлять крапку, наприклад: «*Таблиця 1.2*» (друга таблиця першого розділу). Якщо в розділі є лише одна таблиця, її нумерують за загальними правилами. Коли частину таблиці переносять на інший аркуш (сторінку), то слово «*Таблиця*» і її номер вказують один раз праворуч над першою частиною таблиці, над іншими частинами пишуть слова «*Продовж. табл.*» і вказують номер таблиці, наприклад: «*Продовж. табл. 1.2*». Кожна таблиця має назву, яку розміщують над таблицею і друкують симетрично до тексту. Назву наводять жирним шрифтом. Наприклад:

Таблиця (номер)

Назва таблиці

Головка						Заголовки граф
						Підзаголовки граф
Рядки						
	Боковик (заголовки рядків)	Графи (колонки)				

Текст у таблиці друкують зазвичай 12 кеглем із одинарним інтервалом. Якщо цифрові або інші дані не подають, то в ньому ставлять про черк.

У процесі написання курсової роботи здобувач повинен покликатися на цитовану літературу, або на ту літературу, звідки взято ідеї, висновки, питання, вивченню яких присвячено роботу. Покликати варто на останні видання. **Покликання** на літературу в тексті роботи розміщують у квадратних дужках, наприклад: [12, с. 387] або [Іванченко Н.О., 1995, с. 52] або [Вовчак, 2011; Зубець, 2012]¹. Покликання на фактологічне джерело розміщують у круглих дужках.

Для підтвердження власних аргументів покликанням на авторитетне джерело або для критичного аналізу того чи того друкованого твору наводять цитати. Науковий етикет потребує точного відтворення цитованого тексту, тому що скорочення може спотворити зміст.

Загальні вимоги до цитування такі:

1. Текст цитати починають і закінчують лапками й наводять у тій граматичній формі, у якій він поданий у джерелі, зі збереженням особливостей авторського написання. Наукові терміни, запропоновані іншими авторами, не виділяють лапками, окрім тих, що викликали загальну полеміку. У цьому разі використовують вираз «так званий»;

2. Цитування повинно бути повним. Пропуск слів, речень, абзаців у процесі цитування допускається без перекручення авторського тексту і позначається трьома крапками в ламаних дужках: <...>. Їх ставлять у будь-якому місці цитати (на початку, усередині, наприкінці). Якщо перед пропущеним текстом або за ним наявний розділовий знак, то його не зберігають.

3. Кожну цитату обов'язково супроводжують покликанням на джерело.

4. У непрямому цитуванні (переказ, виклад думок інших авторів своїми словами), що значно економить текст, варто бути гранично точним у відтворенні думок автора, коректним щодо оцінювання його результатів і відповідно покликатися на джерело.

---

¹ Докладніше див.: Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання. ДСТУ 8302:2015. [Чинний від 2016-07-01]. Вид. офіц. Київ: ДП «УкрНДНЦ», 2015. 20 с. URL: <https://cutt.ly/hG78R5s>

5. Якщо необхідно засвідчити позицію щодо окремих слів або думок із цитованого тексту, то після них у круглих дужках ставлять знак оклику або знак питання.

6. Якщо здобувач (автор роботи), цитуючи, виділяє окремі слова, то подають спеціальне застереження, тобто після тексту, який пояснює виокремлення, ставлять крапку, потім дефіс і вказують ініціали автора, а текст застереження вміщують у круглій дужці. Наприклад, варіанти таких застережень: (курсив наш – М.Х.), (підкреслено мною – М.Х.), (розбивка моя – М.Х.).

Додатки оформлюють як продовження роботи на наступних її сторінках або як окрему частину (книгу), розміщуючи їх у порядку покликань у тексті.

Якщо додатки оформлюють на наступних сторінках, то кожний додаток починають із нової сторінки. Додаток повинен мати заголовок, надрукований угорі малими літерами з першої великої симетрично відносно тексту сторінки. Посередині рядка над заголовком малими літерами з першої великої друкується слово «**Додаток**» і велика літера, що позначає додаток. Додатки позначають великими літерами української абетки, за винятком літер Г, Є, І, Ї, Й, О, Ч, Ь, наприклад: «**Додаток А**». Один додаток позначають як «**Додаток А**».

Якщо додатки оформлюють окремою частиною (книгою), то на титульному аркуші під назвою роботи друкують великими літерами слово «**ДОДАТКИ**».

Текст кожного додатка за необхідності може бути поділений на розділи й підрозділи, які нумерують у межах кожного додатка. У цьому разі перед кожним номером ставлять позначення додатка (літеру) і крапку, наприклад, А.2 – другий розділ додатка А; В.3.1 – перший підрозділ третього розділу додатка В.

Ілюстрації, таблиці та формули, розміщені в додатках, нумерують у межах кожного додатка, наприклад: Рис. Д.1.2. (другий рисунок першого розділу додатка Д); формула (А.1) – перша формула додатка А.

МЕТОДИ НАВЧАННЯ І ФОРМИ ОЦІНЮВАННЯ

Методи навчання: пояснення, бесіда, вивчення наукової літератури (психологічні, педагогічні, лінгводидактичні, лінгвістичні й літературознавчі праці, наукові періодичні фахові видання, довідкова література, підручники, навчальні й навчально-методичні посібники тощо), нормативних, розпорядчих та інструктивно-методичних документів; аналіз документації закладів загальної середньої освіти; систематизування інформації; педагогічне спостереження за освітнім процесом з української мови / української літератури в 5-9 класах закладів загальної середньої освіти, тестування, ознайомлення з письмовими, творчими і контрольними роботами здобувачів загальної середньої освіти, вивчення й узагальнення педагогічного досвіду роботи вчителів української мови і літератури; спілкування з учителями української мови і літератури; планування процесу навчання української мови / української літератури; моделювання освітнього процесу; експериментальні методи (або елементи експериментального навчання), кількісний і якісний аналіз експериментальних даних; розроблення вправ і завдань, укладання таблиць і схем, написання планів-конспектів уроків української мови і літератури, проведення уроків (фрагментів уроків) української мови / української літератури та ін.

Форми поточного контролю: перевірка розділів курсової роботи (відповідно до визначеного календарного графіка).

Форма підсумкового контролю: диференційований залік.

ПРОЦЕДУРА ДОПУСКУ І ПРОВЕДЕННЯ ЗАХИСТУ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Не пізніше ніж за три тижні до захисту курсову роботу подають науковому керівникові для перевірки змісту та структури, дотримання принципів академічної доброчесності, унесення необхідних правок.

Курсові роботи, які за висновком наукового керівника заслуговують на позитивну оцінку, рекомендують до захисту. Роботи, які за попередньою оцінкою наукового керівника не мають підстав для позитивної оцінки, до захисту не допускають і передають здобувачеві вищої освіти для подальшого доопрацювання.

Курсову роботу подають на кафедру у двох примірниках: перший – друкований, другий – на електронному носії одним суцільним файлом (для внесення роботи на платформу Moodle). Електронна версія курсової роботи має бути ідентичною паперовій.

На етапі подання на відповідну кафедру курсові роботи підлягають перевірці на унікальність відповідно до норм, визначених у локальних документах Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, яку здійснюють висококваліфіковані науково-педагогічні працівники, призначені завідувачем фахової кафедри. Перевірка роботи на унікальність обов'язково передує всім іншим процедурам розгляду (див. розділ «Політика курсу»).

Графіки захистів курсових робіт затверджує директор навчально-наукового інституту української філології та журналістики.

Захист курсових робіт проводять публічно перед комісією у складі не менше трьох викладачів кафедри української мови / історії української літератури та компаративістики, зокрема й керівника курсової роботи.

Процедура захисту передбачає:

- доповідь здобувача вищої освіти про зміст роботи;
- запитання до автора;

- відповіді здобувача вищої освіти на запитання осіб, присутніх на захисті;
- виступ керівника курсової роботи;
- прикінцеве слово здобувача вищої освіти;
- ухвала комісії про оцінку роботи.

Захист курсової роботи може супроводжуватися демонстрацією ілюстративних матеріалів, зокрема з використанням мультимедійного обладнання.

Для захисту курсової роботи здобувач вищої освіти готує виступ зазвичай до 10 хвилин. Увагу у виступі зосереджують на визначенні предмета дослідження, відтворенні суті проведеного дослідження, формулюванні висновків, пропозицій щодо практичного застосування результатів роботи. Відповіді на питання керівника і членів комісії з теми курсової роботи (проєкту) мають бути короткими, чіткими й по суті.

Комісія на закритому засіданні обговорює результати захисту курсових робіт (проєктів) кожним здобувачем вищої освіти і більшістю голосів ухвалює рішення щодо оцінювання роботи. Оцінки оприлюднюють у присутності здобувачів вищої освіти.

У разі незгоди з результатами захисту курсової роботи (проєкту) здобувач вищої освіти в день оголошення оцінки може звернутися до комісії, яка проводила оцінювання, із заявою. Рішення щодо висловленої здобувачем незгоди ухвалює комісія. Якщо здобувач вищої освіти не погоджується з ухвалою комісії та вважає, що мало місце порушення процедури захисту, він може подати письмову заяву директору інституту, який своїм рішенням формує комісію для розгляду питання щодо дотримання процедури. У разі підтвердження викладених у заяві здобувача вищої освіти обставин за розпорядженням ректора (проректора з науково-педагогічної роботи) проводять новий захист з іншим складом комісії.

ОЦІНЮВАННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Курсові роботи **оцінюють** за національною шкалою та шкалою ECTS, відповідно до критеріїв, поданих у *таблиці 3*.

Таблиця 3

Критерії оцінювання курсових робіт із методики навчання української мови

Рейтингова оцінка з кредитного модуля	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за національною шкалою	Критерії оцінювання
90-100	A (відмінно)	відмінно	Належне обґрунтування актуальності теми курсової роботи. Логічний і послідовний виклад матеріалу курсової роботи. Високий рівень оволодіння термінологічним апаратом лінгводидактики та методики навчання української літератури. Систематизування одержаних результатів дослідження. Переконливість і обґрунтованість висновків та практичних рекомендацій. Високий рівень демонстрування практичних умінь і навичок щодо добору методів та прийомів роботи, доцільного використання дидактичного матеріалу, укладання планів-концептів уроків або їх фрагментів тощо. Висока якість підготовлених методичних розробок із української мови / української літератури. Дотримання стислості й логічності під час захисту курсової роботи. Повні та вичерпні відповіді на запитання й зауваження. Виконання вимог із написання й оформлення курсової роботи. Дотримання норм сучасної української літературної мови та принципів академічної доброчесності.

82-89	В (дуже добре)		Відповідає тим вимогам, що й оцінка А, однак наявні несуттєві помилки в оформленні курсової роботи, у виступі та відповідях здобувача вищої освіти, що не впливають на загальну суть курсової роботи.
75-81	С (добре)	добре	Достатнє обґрунтування актуальності теми курсової роботи. Логічний і послідовний виклад матеріалу курсової роботи. Достатній рівень оволодіння термінологічним апаратом лінгводидактики. Систематизованість одержаних результатів дослідження. Трапляється непереконливість і недостатня обґрунтованість окремих висновків та практичних рекомендацій. Достатній рівень демонстрування практичних умінь і навичок щодо добору методів та прийомів роботи, доцільного використання дидактичного матеріалу, укладання планів-конспектів уроків або їх фрагментів та ін. Достатня якість підготовлених методичних розробок із української мови. Дотримання стислості й логічності під час захисту курсової роботи. Вичерпні відповіді на запитання й зауваження, однак трапляються окремі неточності. Порушення окремих вимог із написання й оформлення курсової роботи. Наявні окремі помилки у курсовій роботі та в підготовленому виступі, однак їх рівень суттєво не впливає та не спотворює представлені на захист положення курсової роботи; в стилістиці викладу трапляються окремі вади, що не є принциповими. Дотримання принципів академічної доброчесності.
67-74	D (задовільно)	задовільно	Недостатнє обґрунтування актуальності теми курсової роботи. Невисокий науково-теоретичний і методичний рівень дослідження. Недостатнє систематизування одержаних результатів. Непереконливість висновків або відсутність практичних рекомендацій. Посередній рівень оперування педагогічними й методичними термінами та матеріалом дослідження. Низька якість підготовлених методичних розробок із української мови. Порушення вимог до оформлення курсової роботи. Суттєві недоліки в теоретичній і практичній частинах роботи, за відсутності прикладів і достатньої аргументованості у відповідях автора. Автор роботи невпевнений під час дискусії та відповідей на запитання. Порушення окремих норм сучасної української літературної мови.

60-66	Е (достатньо)	задовільно	Відповідає вимогам до оцінки D. Порушено вимоги до виконання чи оформлення курсової роботи. Наявні виражені ознаки компіляції.
35-59	FX (незадовільно з можливістю повторного складання)	незадовільно	Непереконливе обґрунтування актуальності теми роботи. Неповне розкриття теми. Низький науково-теоретичний і методичний рівень дослідження. Недостатнє систематизування одержаних результатів. Непереконливість висновків і відсутність практичних рекомендацій. Низький рівень оперування педагогічними й методичними термінами та матеріалом дослідження. Порушення низки вимог до оформлення курсової роботи. Робота за багатьма параметрами не відповідає вимогам щодо рівня її виконання чи оформлення і вимагає доопрацювання, а її автор не володіє фактичним матеріалом та має низький рівень теоретичної підготовки з методики навчання української мови / методики навчання української мови. Під час захисту здобувач поводить себе невпевнено, матеріалами власної роботи володіє недостатньо, на поставлені запитання відповідає не в повному обсязі, допускає суттєві помилки.
34 і менше	F (незадовільно з обов'язковим проведенням додаткової роботи щодо вивчення навчального матеріалу кредитного модуля)		Представлені матеріали на захист не відповідають вимогам до написання і захисту курсових робіт. Здобувач не в змозі захистити курсову роботу.

Рейтингова оцінка за курсову роботу враховує якість виконання роботи, актуальність дослідження, його практичне значення, ступінь володіння здобувачем вищої освіти матеріалом роботи тощо.

Оцінка захисту курсової роботи є диференційованим показником, що ґрунтується на результатах розгляду не лише курсової роботи як закінченої та відповідно оформленої праці, але й особистих професійних здібностей здобувача, реалізованих у виступі під час її захисту.

У процесі доповіді студента комісія враховує:

- вміння стисло, чітко й переконливо викласти мету дослідження, його актуальність, зміст і висновки за роботою;
- ступінь оволодіння термінологією за напрямом дослідження;
- знання законодавства та нормативних документів, наукових праць, основних тенденцій за напрямом дослідження;
- вміння застосовувати засоби наочного подання інформації;
- упевненість і правильність відповідей на додаткові запитання.

Загальна оцінка захисту курсової роботи є середнім арифметичним оцінок: роботи як цілісної та завершеної праці, виступу здобувача, оцінки його роботи відповідно до рекомендацій керівника та відповідей на додаткові запитання.

Оцінюючи курсову роботу, передусім, звертають увагу, наскільки повно в ній віддзеркалено та обґрунтовано практично отримані результати, висновки та рекомендації, які містяться в роботі. Сукупність отриманих у курсовій роботі результатів свідчить про наявність у її автора первинних навичок науково-дослідної роботи.

Оцінка за курсову роботу може бути знижена за таких умов:

1. Недоліки в оформленні:

- відсутність будь-якого складника в структурі роботи, що передбачено чинними вимогами;
- недотримання вимог щодо оформлення роботи;
- наявність невиправлених друкарських помилок, пропусків, граматичних і стилістичних помилок;
- відсутність авторського інтерпретування змісту таблиць і графіків;
- наявність у бібліографії робіт, на які немає покликань у роботі або які в ній не згадувались;
- бібліографічний опис джерел у списку використаних джерел наведено довільно, без дотримання вимог;
- обсяг роботи не відповідає вимогам.

2. Недоліки змісту як структурного складника роботи:

- зміст роботи не повною мірою розкриває тему;
- сформульовані розділи (підрозділи) не відбивають реальну проблемну ситуацію, стан об'єкта, тобто не стосуються теми (предмету, об'єкту) дослідження.

3. Недоліки вступу:

- висвітлення актуальності багатослівне, без зазначення сутності проблеми або наукового завдання;
- мета дослідження не пов'язана з проблемою, сформульована абстрактно і не відбиває специфіки об'єкта і предмета дослідження;
- в об'єкті не виокремлено ту його частину, яка є предметом дослідження; об'єкт і предмет дослідження як категорії наукового процесу не співвідносяться між собою як загальне і часткове;
- має місце збіг формулювання проблеми, мети, завдань роботи.

4. Недоліки оглядово-теоретичного розділу роботи:

- наявність фактичних помилок в огляді літератури;
- відсутність згадування важливих джерел, що стосуються розв'язання проблеми (зокрема, опублікованих за останні 5 років);
- використання великих фрагментів чужих текстів без указівки на їх джерела;
- відсутність аналізу зарубіжних і українських праць, присвячених проблематиці дослідження;
- теоретична частина не завершується висновками і формулюванням предмета власного емпіричного дослідження;
- тема роботи не співвідноситься з метою дослідження;
- теоретичну й практичну частину не узгоджено між собою.

5. Недоліки аналітичного та емпіричного розділів роботи:

- роботу побудовано на основі чужої методики, модифікованої та скороченої автором без перевірки якості модифікації й скорочень;
- автор використовує методики без покликань на джерело їх отримання або їх автора;
- у роботі немає досконалого опису процедури проведення дослідження: за наведеним описом відтворення процедури є неможливим;
- у роботі немає інтерпретування отриманих результатів, висновки побудовані як констатація первинних даних;
- отримані результати автор не співвідносить із результатами інших дослідників, роботи яких він обговорював у теоретичній частині.

6. Недоліки висновків:

- результат не відповідає меті дослідження, висновки – визначеним завданням;
- висновки неконкретні та описові.

7. Етичні аспекти роботи:

- автор порушив етичні норми, невиправдано розкрив анонімність учасників дослідження;
- автор використав дані інших дослідників без покликання на їхні праці;
- автор сформулював практичні рекомендації, запропонував рішення, що виходять за межі його професійної компетентності.

8. Недоліки в організації роботи:

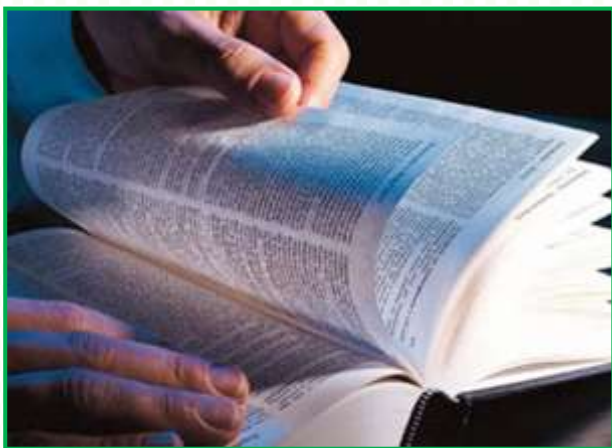
- недотримання графіку виконання курсової роботи;
- несвоєчасність підготовки курсової роботи до захисту.

Оцінку за курсову роботу виставляють на титульному аркуші та засвідчують підписом наукового керівника і членів комісії.

Позитивну оцінку за курсову роботу вносять у день захисту до екзаменаційної відомості, в індивідуальний навчальний план здобувача вищої освіти та в залікову книжку. Курсові роботи і отримані за них оцінки зазначають у додатку до диплома про вищу освіту.

Невчасне виконання курсової роботи вважають академічною заборгованістю, що підлягає ліквідації у встановленому порядку.

Підсумки виконання курсових робіт аналізують на засіданнях кафедри української мови / історії української літератури та компаративістики, за потребою – на засіданнях ради з науково-методичної роботи і забезпечення якості вищої освіти навчально-наукового інституту української філології та журналістики / ученої ради навчально-наукового інституту української філології та журналістики.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Нормативні документи

- Державний стандарт базової середньої освіти: Постанова Кабінету міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text>
- Горошкіна О. Методичні рекомендації на 2024-2025 навчальний рік щодо навчання української мови в 7 класі НУШ. URL: <http://surl.li/nngfre> (1 частина); <http://surl.li/enwyir> (2 частина); <http://surl.li/bfwqvg> (3 частина); <http://surl.li/wpsugz> (4 частина).
- Яценко Т., Тригуб І. Методичні рекомендації щодо вивчення інтегрованого курсу літератур (української та зарубіжної) у 7 класі закладів загальної середньої освіти у 2024/2025 навчальному році, 2024. URL: <http://surl.li/coqljr>
- Концепція розвитку педагогічної освіти: наказ Міністерства освіти і науки України від 16.06.2018 р. №776. URL: <https://cutt.ly/7Eca7R2>
- Нова українська школа. Дорожня карта реформи базової та профільної школи: проєкт для обговорення / Вакуленко Т., Гриневич Л., Лінник О. та інші; за заг. ред. Л. Гриневич. Київ: АКМЕ ГРУП, 2021. 46 с. URL: <https://cutt.ly/CTiJU5S>
- Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. Київ: Міністерство освіти і науки України, 2016. 40 с. URL: <https://cutt.ly/yTiJuiD>
- Нова українська школа: poradnik dla vchitelja / під заг. ред. Бібік Н.М. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с. URL: <https://cutt.ly/7TiJxZL>
- Про освіту: Закон України із змінами, внесеними від 01.04.2022 р. №2179-IX. URL: <https://cutt.ly/qR66DBT>
- Про повну загальну середню освіту: Закон України із змінами, внесеними від 19.06.2022 р. №1658- IX. URL: <https://cutt.ly/eTqquvO>
- Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти», який розроблено на заміну професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)»: наказ Міністерства освіти і науки України від 29.08.2024 р. №1225.

Програми з української мови і літератури для 5-9 класів

Українська мова

- Голуб Н.Б., Горошкіна О.М. Українська мова. 5-6 класи: модельна навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. Київ, 2021. 53 с. URL: <https://osvita.ua/school/program/program-5-9/83074/>
- Українська мова. 5-6 класи: модельна навчальна програма для закладів загальної середньої освіти / О.В. Заболотний, В.В. Заболотний, В.П. Лавринчук, К.В. Плівачук, Т.Д. Попова. Київ, 2021. 63 с. URL: <https://osvita.ua/school/program/program-5-9/83075/>
- Українська мова. 5–9 класи: програма для загальноосвітніх навчальних закладів / укладачі: Г.Т. Шелехова, М.І. Пентиліук, В.І. Новосьолова, Т.Д. Гнаткович, Н.Б. Коржова, К.В. Таранік-Ткачук): наказ Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 р. № 804. URL: <https://osvita.ua/school/program/program-5-9/56134/>
- Українська мова: програма для загальноосвітніх навчальних закладів (класів) з поглибленим вивченням української мови (8-9 класи) / укладачі: С.О. Караман, О.М. Авраменко, О.В. Караман, М.Я. Плющ, К.В. Таранік-Ткачук, В.С. Кобиш; за ред. С.О. Карамана. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/ukrayinska-mova1.pdf>
- Українська мова. 5-9 класи: навчальна програма (науково-педагогічний проєкт «Інтелект України») / І.В. Гавриш, Н.В. Семихат, С.М. Дроф'як, Н.М. Новожилова: лист наказ Міністерства освіти і науки України від 07.06.2019 р. №1/11-5342.
- Українська мова. 5-9 класи: навчальна програма за вальдорфською педагогікою / авт.-укл. А.Г. Козак, М.О. Косовська: лист ІМЗО від 10.07.2020 р. № 22.1/12-Г-554.
- Українська мова. 7–9 класи: модельна навчальна програма для закладів загальної середньої освіти / Н.Б. Голуб, О.М. Горошкіна. Київ, 2023. 46 с. URL: https://osvita.ua/doc/files/news/896/89670/Ukrayinska_mova_7-9_klas_Holub_ta_in_26.pdf
- Українська мова. 7-9 класи: модельна навчальна програма для закладів загальної середньої освіти / О.В. Заболотний, В.В. Заболотний, В.П. Лавринчук, К.В. Плівачук, Т.Д. Попова. Київ, 2023. 73 с. URL: https://osvita.ua/doc/files/news/896/89671/Ukrayinska_mova_7-9_klas_Zabolotnyy_ta_i.pdf

Українська література

- Модельна навчальна програма «Українська література. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти / Яценко Т.О., Качак Т.Б., Кизилова В.В., Пахаренко В.І., Дячок С.О., Овдійчук Л.М., Слижук О.А., Макаренко В.М., Тригуб І.А. Київ, 2021. 70 с. URL: <https://osvita.ua/school/program/program-5-9/83087/>
- Архипова В.П., Січкара С.І., Шило С.Б. Модельна навчальна програма «Українська література. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти. Київ, 2021. 27 с. URL: <https://cutt.ly/SVS4Aw5>

- Чумарна М.І., Пастушенко Н.М. Модельна навчальна програма «Українська література. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти. Київ, 2021. 37 с. URL: <https://cutt.ly/TVS44K5>
- Українська література. 5–9 класи: програма для загальноосвітніх навчальних закладів / авт. колектив: Р.В. Мовчан, О.М. Івасюк, Л.І. Кавун, О.І. Неживий. Київ, 2017. 82 с. URL: <https://cutt.ly/DVS7hjX>
- Модельна навчальна програма «Українська література. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти / Яценко Т.О., Пахаренко В.І., Слижук О.А., Тригуб І.А. Київ, 2023. 152 с. URL: <http://surl.li/udqts>
- Чумарна М.І., Пастушенко Н.М. Модельна навчальна програма «Українська література. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти. Київ, 2023. 64 с. URL: <http://surl.li/udquf>
- Заболотний О.В., Слоньовська О.В., Ярмульська І.В. Модельна навчальна програма «Українська література. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти. Київ, 2023. 72 с. URL: <http://surl.li/udquc>

Підручники з української мови і літератури для 5-9 класів

Українська мова

5 клас

- Голуб Н., Горошкіна О. Українська мова»: підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: Вид. дім «Освіта», 2022. 306 с. URL: <https://cutt.ly/0XjTA9I>
- Ворон А.А., Солопенко В.А. Українська мова: підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: УОБЦ «Оріон». 2022. 266 с. URL: <https://cutt.ly/hXjlkq6>
- Літвінова І.М. Українська мова: підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти. Харків: Ранок, 2022. 281 с. URL: <https://cutt.ly/qXjYckG>
- Онатій А.В., Ткачук Т.П. Українська мова: підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2022. 309 с. URL: <https://cutt.ly/pXjYUw9>
- Українська мова: підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти / Г.Д. Панчук, Б.Б. Близнюк, О.Б. Приведа. Тернопіль: Підручники і посібники, 2022. 304 с. URL: <https://cutt.ly/qXjY18t>
- Українська мова: підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти / О.М. Семенов, Т.І. Дятленко, М.Д. Білясник, В.В. Волницька. Тернопіль: Астон, 2022. URL: <https://cutt.ly/lXjUxlm>
- Заболотний О.В., Заболотний В.В. Українська мова: підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: Генеза, 2022. 283 с. URL: <https://cutt.ly/yXjOaee>
- Авраменко О.М. Українська мова: підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: Грамота, 2022. 208 с. URL: <https://cutt.ly/aXjluwd>
- Українська мова: підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти / Л. Гапон, О. Грабовська, О. Петришина, О. Підручняк. Тернопіль. Підручники і посібники, 2022. 328 с. URL: <https://cutt.ly/ZXjRkAW>

- Глазова О.П. Українська мова: підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: Вид. дім «Основа», 2022. 272 с. URL: <https://cutt.ly/aXjIKs2>
- Ющук І.П. Українська мова: підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2022. 352 с. URL: <https://cutt.ly/aXjU1OP>

6 клас

- Українська мова: підручник для 6 класу закладів загальної середньої освіти / Н. Голуб, О. Горошкіна. Київ: Вид. дім «Освіта», 2023. 258 с. URL: <http://surl.li/iuqmc>
- Літвінова І.М. Українська мова: підручник для 6 класу закладів загальної середньої освіти. Харків: Ранок, 2023. 269 с. URL: <http://surl.li/npqxe>
- Українська мова: підручник для 6 класу закладів загальної середньої освіти / А.В. Онатій, Т.П. Ткачук. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2022. 288 с. URL: <http://surl.li/kqtqv>
- Українська мова: підручник для 6 класу закладів загальної середньої освіти / О.М. Семеног, О.В. Калинич, Т.І. Дятленко, М.Д. Білясник, В.В. Волницька. Тернопіль: Астон, 2023. URL: <http://surl.li/nyxoe>
- Українська мова: підручник для 6 класу закладів загальної середньої освіти / О.В. Заболотний, В.В. Заболотний. Київ: Ґенеза, 2023. 272 с. URL: <http://surl.li/iwlgo>
- Українська мова: підручник для 6 класу закладів загальної середньої освіти / О. Авраменко, З. Тищенко. Київ: Грамота, 2023. 224 с. URL: <http://surl.li/jxkxv>

7 клас

- Українська мова: підручник для 7 класу закладів загальної середньої освіти / А.В. Онатій, Т.П. Ткачук. Київ: Літера ЛТД, 2024. 241 с. URL: <http://surl.li/gwtsub>
- Українська мова: підручник для 7 класу закладів загальної середньої освіти / О.В. Заболотний, В.В. Заболотний. Київ: Ґенеза, 2024. 276 с. URL: <http://surl.li/aaizpo>
- Українська мова: підручник для 7 класу закладів загальної середньої освіти / І.П. Ющук, В.М. Когут, Г.М. Гуль. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2024. 124 с. URL: <http://surl.li/xhlgvr>
- Українська мова: підручник для 7 класу закладів загальної середньої освіти / О. Семеног, О. Калинич, Т. Дятленко, М. Білясник, Л. Гапон. Тернопіль: Астон, 2024. 360 с. URL: <http://surl.li/xdckcw>
- Українська мова: підручник для 7 класу закладів загальної середньої освіти / О. Авраменко, З. Тищенко. Київ: Грамота, 2024. 216 с. URL: <http://surl.li/rlvkfv>
- Українська мова: підручник для 7 класу закладів загальної середньої освіти / Н. Голуб, О. Горошкіна. Київ: Грамота, 2024. 287 с. URL: <http://surl.li/hlqqvm>
- Українська мова, українська та зарубіжна літератури: підручник інтегрованого курсу для 7 класу закладів загальної середньої освіти: у 2 ч. / Старагіна І., Романенко Ю., Новосьолова В., Ткач П., Панченков А., Блажко М., Терещенко В. Харків: Ранок, 2024. Ч. 1 280 с. URL: <http://surl.li/dfrdab>
- Українська мова: підручник для 7 класу закладів загальної середньої освіти / Ворон А.А., Солопенко В.А. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2024. 274 с. URL: <http://surl.li/ejclpl>

- Літвінова І.М. Українська мова: підручник для 7 класу закладів загальної середньої освіти. Харків: Ранок, 2024. 244 с. URL: <http://surl.li/ppknlh>

8 клас

- Заболотний О.В., Заболотний В.В. Українська мова: підручник для 8 класу загальноосвітніх навчальних закладів. Київ: Генеза, 2016. 224 с. URL: <https://cutt.ly/6U7vyro>
- Глазова О.П. Українська мова: підручник для 8 класу загальноосвітніх навчальних закладів. Харків: ТОВ «Фоліо», 2016. 288 с. URL: <https://cutt.ly/BU7vi1f>
- Українська мова: підручник для 8 класу закладів загальної середньої освіти / Караман С.О., Горошкіна О.М., Караман О.В., Попова Л.О. Київ: Літера ЛТД, 2021. 297 с. URL: <https://cutt.ly/FU7vdun>
- Українська мова: підручник для 8 класу закладів загальної середньої освіти / М.І. Пентиліук, С.А. Омельчук, І.В. Гайдаєнко. Харків: Ранок, 2016. 272 с. URL: <https://cutt.ly/9InFsKG>
- Авраменко О.М., Борисюк Т.В., Почтаренко О.М. Українська мова: підручник для 8 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: Грамота, 2021. 192 с. URL: <https://cutt.ly/PU7vhHP>
- Данилевська О.М. Українська мова: підручник для 8 класу закладів загальної середньої освіти / за наук. ред. К.Г. Городенської. Київ: Оріон, 2021. 288 с. URL: <https://cutt.ly/fU7vzdF>
- Єрмоленко С.Я., Сичова В.Т., Жук М.Г. Українська мова: підручник для 8 класу загальноосвітніх навчальних закладів. Київ: Грамота, 2016. 272 с. URL: <https://cutt.ly/EU7vmCh>
- Ющук І.П. Українська мова: підручник для 8 класу загальноосвітніх навчальних закладів. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2016. URL: <https://cutt.ly/QU7vRtY>
- Українська мова: підручник для 8 класу з поглибленим вивченням філології закладів загальної середньої освіти / О.М. Авраменко, Ю.О. Гарюнова, І.М. Літвінова. Київ: Грамота, 2021. 254 с. URL: <https://cutt.ly/NInOPTn>
- Українська мова: підручник для 8 класу загальноосвітніх навчальних закладів / В.І. Новосьолова, Н.В. Бондаренко. Київ: Педагогічна думка, 2016. 296 с.

9 клас

- Глазова О.П. Українська мова: підручник для 9 класу загальноосвітніх навчальних закладів. Харків: Вид-во «Ранок», 2017. 240 с. URL: <https://cutt.ly/KQ7q0Dk>
- Авраменко О.М. Українська мова: підручник для 9 класу загальноосвітніх навчальних закладів. Київ: Грамота, 2017. 160 с. URL: <https://cutt.ly/uU7vUfJ>
- Українська мова: підручник для 9 класу загальноосвітніх навчальних закладів / Голуб Н.Б., Ярмолюк А.В. Київ: Педагогічна думка, 2017. 308 с. URL: <https://cutt.ly/0U7vOFd>
- Українська мова: підручник для 9 класу загальноосвітніх навчальних закладів з поглибленим вивченням філології / Караман С.О., Горошкіна О.М., Караман О.В., Попова Л.О. Харків: Вид-во «Ранок», 2017. 272 с.

- Ворон А.А., Солопенко В.А. Українська мова: підручник для 9 класу загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням російською мовою. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2018. 240 с. URL: <https://cutt.ly/KU7vSos>
- Заболотний О.В., Заболотний В.В. Українська мова: підручник для 9 класу загальноосвітніх навчальних закладів. Київ: Ґенеза, 2017. 272 с. URL: <https://cutt.ly/VU7vGFt>
- Єрмоленко С.Я., Сичова В.Т., Жук М.Г. Українська мова: підручник для 9 класу загальноосвітніх навчальних закладів. Київ: Грамота, 2017. 256 с. URL: <https://cutt.ly/ZU7vLWL>

Українська література

5 клас

- Авраменко О. Українська література: підручник для 5 класу загальноосвітніх навчальних закладів. Київ: Грамота, 2022. 288 с. URL: <https://cutt.ly/hVPKYVQ>
- Українська література: підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти / В.В. Заболотний, О.В. Заболотний, О.В. Слоньовська, І.В. Ярмульська. Київ: Літера ЛТД, 2022. 208 с. URL: <https://cutt.ly/7VPLesy>
- Коваленко Л., Бернадська Н. Українська література: підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: Вид. дім «Освіта», 2022. 256 с. URL: <https://cutt.ly/QVPLbyx>
- Архипова В.П., Січкач С.І., Шило С.Б. Українська література: підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти. Чернівці: Букрек, 2022. 240 с. URL: <https://cutt.ly/RVPZ2tu>
- Калинич О., Дячок С. Українська література: підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти / за ред. Ю. Ковбасенка. Тернопіль: Астон, 2022. 293 с. URL: <https://cutt.ly/aVPZNov>
- Качак Т., Тебешевська О. Українська література: підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: Видавничий центр «Академія», 2022. 271 с. URL: <https://cutt.ly/SVPXqJq>
- Чумарна М.І., Пастушенко Н.М. Українська література: підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2022. 200 с. URL: <https://cutt.ly/JVPXUiJ>
- Яценко Т., Пахаренко В., Слижук О. Українська література: підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2022. 255 с. URL: <https://cutt.ly/GVPX5HI>
- Борзенко О. Українська література: підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти. Харків: Ранок, 2022. 363 с. URL: <https://cutt.ly/eVPCftq>

6 клас

- Яценко Т., Пахаренко В., Тригуб І., Слижук О. Література (українська та зарубіжна): підручник інтегрованого курсу для 6 класу закладів загальної середньої освіти: у 2 ч. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2023. Ч. 1. 243 с. URL: <http://surl.li/udqok>

- Авраменко О. Українська література: підручник для 6 класу загальноосвітніх навчальних закладів. Київ: Грамота, 2023. 224 с. URL: <http://surl.li/udqpgq>
- Українська література: підручник для 6 класу закладів загальної середньої освіти / В.В. Заболотний, О.В. Заболотний, О.В. Слоньовська, І.В. Ярмутьська. Київ: Літера ЛТД, 2023. 288 с. URL: <http://surl.li/udqpt>
- Калинич О., Дячок С. Українська література: підручник для 6 класу закладів загальної середньої освіти / за ред. Ю.Ковбасенка. Тернопіль: Астон, 2023. 304 с. URL: <http://surl.li/udqge>
- Архипова В.П., Січкара С.І., Шило С.Б. Українська література: підручник для 6 класу закладів загальної середньої освіти. Чернівці: Букрек, 2023. 248 с. URL: <http://surl.li/udqgpq>
- Коваленко Л., Бернадська Н. Українська література: підручник для 6 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: Вид. дім «Освіта», 2023. 258 с. URL: <http://surl.li/udqgy>
- Борзенко О., Столій І. Українська література: підручник для 6 класу закладів загальної середньої освіти. Харків: Ранок, 2023. 370 с. URL: <http://surl.li/udqri>
- Чумарна М.І., Пастушенко Н.М. Українська література: підручник для 6 класу закладів загальної середньої освіти. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2023. 216 с. URL: <http://surl.li/udqrp>
- Яценко Т., Пахаренко В., Слижук О. Українська література: підручник для 6 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2023. 259 с. URL: <http://surl.li/udqsc>

7 клас

- Яценко Т., Пахаренко В., Слижук О., Тригуб І. Українська література: підручник для 7 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: Грамота, 2024. 288 с. URL: <http://surl.li/erhlrk>
- Калинич О., Дячок С. Українська література: підручник для 7 класу закладів загальної середньої освіти / за ред. Ю.Ковбасенка. Тернопіль: Астон, 2024. 342 с. URL: <http://surl.li/dbefom>
- Чумарна М.І., Пастушенко Н.М. Українська література: підручник для 7 класу закладів загальної середньої освіти. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2023. 184 с. URL: <http://surl.li/fhnebw>
- Авраменко О. Українська література: підручник для 7 класу загальноосвітніх навчальних закладів. Київ: Грамота, 2024. 240 с. URL: <http://surl.li/nonrqz>
- Коваленко Л., Бернадська Н. Українська література: підручник для 7 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: Вид. дім «Освіта», 2024. 272 с. URL: <http://surl.li/itzfbs>
- Українська література: підручник для 7 класу закладів загальної середньої освіти / В.В. Заболотний, О.В. Заболотний, О.В. Слоньовська, І.В. Ярмутьська. Київ: Літера ЛТД, 2024. 292 с. URL: <http://surl.li/ybuqiu>

- Яценко Т., Пахаренко В., Тригуб І., Слижук О. Література (українська та зарубіжна): підручник інтегрованого курсу для 7 класу закладів загальної середньої освіти: у 2 ч. Київ: Грамота, 2024. Ч. 1. 288 с. URL: <http://surl.li/cwekqi>
- Яценко Т., Пахаренко В., Тригуб І., Слижук О. Література (українська та зарубіжна): підручник інтегрованого курсу для 7 класу закладів загальної середньої освіти: у 2 ч. Київ: Грамота, 2024. Ч. 2. 288 с. URL: <http://surl.li/cwekqi>
- Ніколенко О., Мацевко-Бекерська Л., Качак Т. та ін. Література (українська та зарубіжна): підручник інтегрованого курсу для 7 класу закладів загальної середньої освіти: у 2 ч. Київ: Видавничий центр «Академія», 2024. Ч. 1. 307 с. URL: <http://surl.li/bsklvg>
- Ніколенко О., Мацевко-Бекерська Л., Качак Т. та ін. Література (українська та зарубіжна): підручник інтегрованого курсу для 7 класу закладів загальної середньої освіти: у 2 ч. Київ: Видавничий центр «Академія», 2024. Ч. 2. 304 с. URL: <http://surl.li/bsklvg>

8 клас

- Авраменко О.М. Українська література: підруч. для 8 кл. закл. загальн. середн. освіти. Київ: Грамота, 2021. 240 с. URL: <https://cutt.ly/iVDqOU2>
- Коваленко Л.Т. Українська література: підруч. для 8 кл. закл. загальн. середн. освіти. Київ: УОБЦ «Оріон», 2021. 272 с. URL: <https://cutt.ly/KVS6XBv>
- Слоньовська О.В. Українська література: підруч. для 8 кл. загальноосвіт. навч. закладів. Київ: Літера ЛТД, 2021. 256 с. URL: <https://cutt.ly/IVDqalE>
- Борзенко О.І., Лобусова О.В. Українська література: підруч. для 8 кл. закл. загальн. середн. освіти. Харків: Ранок, 2021. 287 с. URL: <https://cutt.ly/2VDqzqi>
- Міщенко О.І. Українська література: підруч. для 8 класу загальноосвіт. навч. закладів. Київ: Генеза, 2016. 272 с. URL: <https://cutt.ly/3VDq3YI>

9 клас

- Міщенко О.І. Українська література: підруч. для 9 класу загальноосвіт. навч. закладів. Київ: Генеза, 2017. 280 с. URL: <https://cutt.ly/LVDwg6w>
- Авраменко О. Українська література: підруч. для 9 кл. загальноосвіт. навч. закладів. Київ: Грамота, 2017. 336 с. URL: <https://cutt.ly/VVDwGrz>
- Коваленко Л.Т., Бернадська Н.І. Українська література: підруч. для 9 кл. загальноосвіт. навч. закладів. Київ: УОБЦ «Оріон», 2017. 320 с. URL: <https://cutt.ly/JVDwEij>
- Українська література: підруч. для 9 кл. загальноосвіт. навч. закладів / О.В. Слоньовська, Н.В. Мафтин, Н.М. Вівчарик, Н.С. Курінна, Л.Т.Шевчук. Київ: Літера ЛТД, 2017. 288 с. URL: <https://cutt.ly/WVDwBKv>

Методика навчання української мови

- Бородіна Н.С. Методика навчання української мови: загальні питання: навчально-методичний посібник. Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2016. 149 с.

- Вегеш А.І. Методика викладання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах: методичний посібник для студентів 4–5 курсів філологічного факультету. Ужгород, 2022. 101 с. URL: <http://surl.li/udqlr>
- Використання модельних навчальних програм в освітньому процесі гімназії: методичні рекомендації / Голуб Н.Б., Васильєва Д.В., Засєкіна Т.М., Науменко С.О., Туташинський В.І., Яценко Т.О. Київ: КОНВІ ПРИНТ, 2021. 48 с. URL: <https://cutt.ly/RU3neTB>
- Галас А.М. Методика викладання української мови в класах із мовами навчання національних меншин: навчально-методичний посібник. Ужгород, 2023. 97 с.
- Голуб Н. Вивчення дієслова в закладах загальної середньої освіти: практичний посібник. Київ: Педагогічна думка, 2020. 68 с. URL: <https://cutt.ly/iQ6G9O3>
- Голуб Н.Б., Горошкіна О.М. Концепція добору і застосування методів компетентнісно орієнтованого навчання української мови учнів гімназії й ліцею / за заг. ред. д-ра пед. наук Н.Б. Голуб. Київ: Інститут педагогіки НАПН України, 2023. 27 с. URL: <http://surl.li/udqlx>
- Голуб Н.Б., Горошкіна О.М., Бондаренко Н.В., Новосьолова В.І., Попова Л.О. Методи навчання української мови учнів гімназії та ліцею: монографія. Київ: Інститут педагогіки НАПН України, 2023. 230 с.
- Голуб Н.Б., Горошкіна О.М., Бондаренко Н.В., Новосьолова В.І., Попова Л.О. Практикум з методики навчання української мови: практичний посібник [Електронне видання]. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2024. 142 с. URL: <http://surl.li/efqydd>
- Голуб Н.Б., Новосьолова В.І., Галаєвська Л.В. Мовленнєві жанри на уроках української мови в ліцеї (рівень стандарту): практичний посібник. Київ: КОНВІ ПРИНТ, 2020. 128 с. URL: <https://cutt.ly/DU361Is>
- Дистанційне навчання в умовах карантину: досвід та перспективи: аналітико-методичні матеріали / кол. автор.; за заг. ред. О.М. Топузова; укл. М.В. Головка. Київ: Педагогічна думка, 2021. 192 с. URL: <https://cutt.ly/wlt3RI1>
- Дистанційне навчання: виклики, результати та перспективи: порадник II. З досвіду роботи освітян міста Києва: навч.-метод. посіб. / упоряд.: С.В. Івашньова, Н.М. Дика, К.О. Линьов, О.В. Хмелєва-Токареєва, І.П. Воротникова; за заг. ред. М.Ф. Войцехівського, С.В. Івашньової, О.Г. Фіданян. Київ: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2021. 420 с. URL: <https://cutt.ly/jZJKFo0>
- Діагностика та компенсація освітніх втрат у загальній середній освіті України: методичні рекомендації / кол. автор.; за загальною редакцією О.М. Топузова; укл. М.В. Головка [Електронне видання]. Київ: Педагогічна думка, 2023. 187 с. URL: <http://surl.li/mirrx>
- Екстрене дистанційне навчання в Україні: монографія / за ред. В.М. Кухаренка, В.В. Бондаренка. Харків: Вид-во КП «Міська друкарня», 2020. 409 с. URL: <https://cutt.ly/jZJKFo0>
- Загальна середня освіта України в умовах воєнного стану та відбудови: реалії, досвід, перспективи / методичний порадник науковців Інституту педагогіки НАПН України до початку нового 2023–2024 навчального року: методичні рекомендації /

за заг. ред. О.Топузова, Т.Засєкіної: Ін-т педагогіки НАПН України [Електронне видання]. Київ: Педагогічна думка, 2023. 192 с. URL: <http://surl.li/oztpx>

- Інновації у професійно-педагогічній підготовці майбутнього вчителя: проблеми і орієнтири: колект. монографія / за заг.ред. М.Г. Іванчук. Чернівці: Чернівец. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2020. 352 с.
- Караман С.О. Методика навчання української мови в гімназії: навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти. Київ: Ленвіт, 2000. 272 с.
- Костів О., Сколоздра-Шепітко О. Методика викладання української мови: навчально-методичний посібник. Львів, 2018. 202 с.
- Кульбабська О.В., Кардашук О.В. Крок у професію. Методика викладання української мови: навчальний посібник. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т імені Юрія Федьковича, 2017. 256 с.
- Кучеренко І. А., Пентиліук М. І. Теорія і технологія сучасного уроку української мови: навч.-метод. посіб.; МОН України, Херсонський державний університет. Херсон: Айлант, 2022. 352 с. URL: <http://surl.li/pdzcdm>
- Кучеренко І.А. Сучасний урок в умовах технологізації навчання в закладах П(ПТ)О: електронний навчальний курс. Біла Церква: БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН України, 2024. 81 с. URL: <http://surl.li/wqgbzsq>
- Малихін О.В., Арістова Н.О., Алексєєва С.В. Індивідуалізація навчання як засіб компенсації освітніх втрат учнів закладів загальної середньої освіти в умовах воєнного стану та повоєнний час: методичні рекомендації. Київ. Інститут педагогіки НАПН України. 2023. 59 с.
- Методи компетентнісного навчання української мови: збірник матеріалів круглого столу, присвяченого пам'яті члена-кореспондента НАПН України, доктора педагогічних наук, професора Біляєва Олександра Михайловича (28 вересня 2023 р., м. Київ). Київ: Педагогічна думка, 2023. 105 с.
- Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах: підручник для студентів філологічних факультетів університетів / колектив авторів за редакцією М.І. Пентиліук: М.І. Пентиліук, С.О. Караман, О.В. Караман, О.М. Горошкіна, З.П. Бакум, М.М. Барахтян, І.В. Гайдаєнко, А.Г. Галетова, Т.В. Коршун, А.В. Нікітіна, Т.Г. Окуневич, О.М. Решетилова. Київ: Ленвіт, 2005. 400 с.
- Методика навчання української мови. Термінологічний словник: словник-довідник / кол. авторів за ред. О.Горошкіної. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2024. 150 с. URL: <http://surl.li/ubnsi>
- Методичний путівник Нової української школи: мовно-літературна освітня галузь: збірник науково-практичних матеріалів / Т. Байдаченко, С. Гарна, О. Головіна, Т. Попова, І. Ціко, І. Шингоф, В. Щербатюк та ін.; за заг. ред. І. Ціка. Краматорськ: Відділ інформаційно-видавничої діяльності, 2021. 215 с.
- Мовна особистість в освітньому просторі: монографія / за заг. ред. І.Д. Пасічника; редкол. О.А. Вісич, Х.М. Карповець, З.В. Столяр. Острого: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2021. 270 с. URL: <https://cutt.ly/zlh0Qbt>

- Навчання синтаксису на уроках української мови у 8-9 класах: метод. посібник / Н.Б. Голуб, Л.В. Галаєвська. Київ: ТОВ «КОНВІ ПРИНТ», 2018. 128 с. URL: <https://cutt.ly/clgKAZT>
- Навчання української мови учнів 5 класу на засадах компетентнісного підходу: посібник / Н.Б. Голуб, В.І. Новосьолова, Г.Т. Шелехова, А.В.Ярмолук. Київ: Видавничий дім «Сам», 2017. 144 с. URL: <https://cutt.ly/LIyo7iA>
- Нищета В. Методика формування риторичної компетентності учнів основної школи: монографія. Київ: Центр учбової літератури. 2017. 340 с. URL: <https://cutt.ly/Slzpw8T>
- Омельчук С. Сучасна українська лінгводидактика: норми в термінології і мовна практика фахівців: монографія. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2019. 356 с. URL: <http://surl.li/udqmy>
- Опорний матеріал із методики викладання української мови: навчально-методичний посібник із методики викладання української мови / автор-укл. І.М. Хом'як. Острог: Вид-во НаУОА, 2019. 112 с.
- Палихата Е.Я. Методика навчання української мови. Практикум: навчально-методичний посібник. Тернопіль: ФОП Осадца Ю.В., 2019. 300 с.
- Пігур М.В. Методика навчання української мови. Практикум: навчально-методичні рекомендації для філологічних факультетів вищих закладів освіти України. Тернопіль: Осадца Ю.В., 2019. 99 с.
- Попович А.С. Практикум з методики навчання української мови в 5-9 класах закладів загальної середньої освіти: навчально-методичний посібник [Електронний ресурс]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2022. 220 с. URL: <https://cutt.ly/mKVLp8I>
- Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах: модульний курс: посібник для студентів педагогічних університетів та інститутів / колектив авторів за редакцією М.І. Пентиліук. Київ: Ленвіт, 2011. 366 с. URL: <https://cutt.ly/CTY01Hs>.
- Рускуліс Л. Методика навчання української мови у схемах, таблицях, рисунках та коментарях: навч. посіб. Миколаїв – Одеса: Видавництво ТОВ Лерадрук, 2022. 202 с. URL: <https://cutt.ly/fZEwM7k>
- Рускуліс Л. Бібліографічний гід: методичний каталог із лінгводидактики: методичний посібник. Миколаїв, 2020. 147 с.
- Рускуліс Л., Ситченко А., Мхитарян О. Корпус навчально-методичних матеріалів до дисциплін методичного циклу: навчально-методичний посібник. Миколаїв: Поліграфічне підприємство СПД Румянцева Г.В., 2020. 188 с.
- Семенов О.М. Навчання української мови і літератури у вимірах ключових компетентностей: методичний посібник. Суми: СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2023. 212 с. URL: <http://surl.li/njpmqi>
- Стратегічні напрями розвитку сучасної української лінгводидактики: монографія / за ред. Е. Палихати, О. Петришиної. Тернопіль: Підручники і посібники, 2021. 352 с. URL: <https://cutt.ly/HUCNhyi>

- Сучасна українська лінгводидактика: теорія і практика навчання мови в закладах освіти: [колективна монографія] / за заг. ред. О.О. Маленко. Харків: ХНПУ; ХІФТ, 2024. 268 с. URL: <http://surl.li/xlscgj>
- Сучасні тенденції методики навчання: мовно-літературна царина: колективна монографія / за заг. ред. проф. З.П.Бакум. Кривий Ріг: КДПУ, 2023. 251 с. URL: <http://surl.li/udqvm>
- Сучасні технології психолого-педагогічного супроводу дітей з порушеннями інтелектуального розвитку в умовах кризових викликів / О.В. Чеботарьова, Г.О. Блеч, І.В. Бобренко, І.В. Гладченко, С.В. Трикоз, О.І. Мякушко, І.В.Сухіна та ін.; за наук. ред. О.В. Чеботарьової. Київ: ІСПП імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2023. 664 с.
- Шовковий В.М., Лавренчук Ю.С. Практикум з методики навчання української мови в школі. Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2022. 97 с.

Методика навчання української літератури

- Башманівська Л.А. Методика викладання української літератури: навчально-методичний посібник для самостійної роботи студентів і дистанційного навчання. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2019. 140 с.
- Башманівська Л.А., Усатий А.В. Методика навчання української та зарубіжної літератур у закладах освіти: навчально-методичний посібник. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2023. 66 с. URL: <http://surl.li/udquw>
- Бондаренко Ю. Загальна модель шкільного навчання української літератури. Рівне, 2017. 398 с.
- Гоголь Н. Культурологічний підхід у змісті шкільної літературної освіти (друга половина ХХ – початок ХХІ століття): монографія / за наук. ред. д-ра. пед. наук Т.О. Яценко. Суми: ФОП Цьома С.П., 2021. 484 с.
- Гулевич Л. Методика навчання української літератури. Практикум. Дрогобич, 2014. 148 с.
- Жила С.О. Мозаїка мистецтв на уроках української літератури: посіб. для вчителя. Чернігів, 2009. 373 с.
- Коваль Г.П. Виразне читання в структурі уроку: навчальний посібник. Тернопіль: Астон, 2013. 174 с.
- Компетентнісний підхід до вивчення української літератури в основній школі / С.П. Паламар, Г.Л. Бійчук, В.О. Братко, Н.М. Логвіненко, А.М. Фасоля, В.М. Тищенко, З.О. Шевченко. Київ: Вид. дім «Сам», 2017. 113 с.
- Куцевол О. Методика вивчення української літератури (креативно-інноваційна стратегія): навчальний посібник. Київ: Освіта України, 2009. 464 с.
- Куцевол О. Теоретико-методичні основи розвитку креативності майбутніх учителів літератури. Вінниця, 2006. 348 с.

- Мірошниченко Л. Конспект лекцій з дисципліни «Методика викладання української літератури в середній школі». Київ, 2017. 124 с.
- Наукові основи методики літератури: посібник для студентів вищих закладів науки / за ред. Н. Волошиної. Київ: Ленвіт, 2002. 344 с.
- Пасічник Є. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах: навч. посіб. для студ. вищих закладів освіти. Київ: Ленвіт, 2000. 384 с.
- Романишина Н. Практикум із методики викладання української літератури в загальноосвітніх навчальних закладах. Рівне, 2016. 208 с.
- Семенов О., Базиль Л. Мовно-літературна освіта в Україні: погляд крізь роки: навчальний посібник. Київ, 2008. 240 с.
- Сидоренко В.В. Розвиток педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури в системі післядипломної освіти: монографія. Донецьк: Каштан, 2012. 492 с.
- Ситченко А. Методика навчання української літератури в загальноосвітніх закладах. Київ: Ленвіт, 2011. 291 с.
- Степанишин Б. Стратегія і тактика в літературній освіті учнів. Тернопіль, 2003. 191 с.
- Токмань Г. Методика навчання української і зарубіжної літератури: самостійна робота студента. Київ: Міленіум, 2019. 110 с.
- Токмань Г.Л. Методика навчання української літератури в середній школі. Київ: Академія, 2012. 312 с.
- Уліщенко В.В. Теорія і практика інтерсуб'єктного навчання української літератури в школі: монографія. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2011. 398 с.
- Шуляр В.І. Валеологічні стратегії сучасного уроку літератури в умовах природо-відповідної (ноосферної) освіти: наук.-метод. посіб. Миколаїв: ОІППО, 2012. 152 с.
- Шуляр В.І. Електронний конструктор уроку в планувальній діяльності суб'єктів літературної освіти. Миколаїв: ОІППО, 2012. 84 с.
- Шуляр В.І. Сучасний урок української літератури. Миколаїв, 2014. 552 с.
- Яценко Т.О. Тенденції розвитку методики навчання української літератури в загальноосвітніх навчальних закладах (друга половина ХХ – початок ХХІ століття): монографія. Київ: Пед. думка, 2016. 360 с.
- Яценко Т.О., Слижук О.А. Формування читацької грамотності учнів 5–6 класів на уроках української літератури: методичний посібник. [Електронне видання]. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2024. 147 с. URL: <http://surl.li/ufjou>
- Яценко Т.О., Тригуб І.А. Українська література. 6 клас: експрес-курс подолання освітніх втрат: практичний порадник. Київ: Грамота, 2024. 69 с.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

http://surl.li/uiisn ; http://surl.li/uiish	Відділ навчання української мови та літератури Інституту педагогіки НАПН України
https://nus.org.ua/	Сайт проєкту «Нова українська школа»
https://op.ua/	Освітній портал України
http://surl.li/uiiss	Персональний сайт Сергія Омельчука
https://avramenko.com.ua/	Сайт Олександра Авраменка
https://newlmetod.blogspot.com/p/blog-page.html	Лінгвометодична майстерня українського філолога. Блог Оксани Кучерук
https://kulbabska.com/	Персональний сайт Олени Кульбабської
http://surl.li/uiitg	«Український словесник». Сайт Олександри Глазової
http://surl.li/uiitj	«Камертон філолога». Блог Галини Романівни Корицької
http://www.nbuv.gov.ua/	Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського
https://naurok.com.ua/	Освітній проєкт «На урок»
https://vseosvita.ua/	Національна освітня платформа «Всеосвіта»
https://teacher.in.ua/	Сайт «Все для вчителя»
https://dyvoslovo.com.ua/	Журнал «Дивослово»
http://lib.vippo.org.ua/periodyka.php?cat=63	Журнал «Українська мова і література в школах України»
http://surl.li/uiito	Часопис «Проблеми підготовки сучасного вчителя»

http://pptp.kubg.edu.ua/numbers.html	Науковий журнал «Педагогічний процес: теорія і практика»
http://mdu.edu.ua/?page_id=1502	Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Серія: Педагогічні науки
http://visnyk.chnpu.edu.ua/	Вісник Чернігівського державного педагогічного університету ім. Т. Г. Шевченка. Серія: педагогічні науки
http://ped-ejournal.cdu.edu.ua/index	Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького університету. Серія: педагогічні науки
http://pedagogica.tnpu.edu.ua/	Наукові записки Тернопільського національного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: педагогіка
https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/40595/Tytul_26.pdf?sequence=2	Збірник наукових праць «Педагогічний дискурс»
http://vytokypedagogmayster.webnode.com.ua/	Збірник наукових праць «Витоки педагогічної майстерності»
http://pedosv.kpnu.edu.ua/	Збірник наукових праць «Педагогічна освіта: теорія і практика»

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вимоги до оформлення дисертації: наказ Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40. Дата оновлення: 12.07.2019 р. URL: <https://cutt.ly/gG754Co>
2. Горошкіна О., Груба Т. Українська наукова мова: теорія і практика: навчально-методичний посібник. Суми: Університетська книга, 2023. 108 с. URL: <http://surl.li/ukadh>
3. Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання. ДСТУ 8302:2015 [Чинний від 2016-07-01]. Вид. офіц. Київ: ДП «УкрНДНЦ», 2015. 20 с. URL: <https://cutt.ly/hG78R5s>
4. Курсова робота з методики навчання української мови: методичні рекомендації / уклад. Н.В. Громова. Суми: СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2020. 38 с.
5. Курсова робота з сучасної української мови та методики викладання української мови: навчально-методичний посібник для здобувачів вищої освіти галузі знань 01 Освіта / Педагогіка спеціальності 014 Середня освіта предметної спеціальності 014.01 Середня освіта (Українська мова і література) освітніх програм «Українська мова і література. Зарубіжна література», «Українська мова і література. Англійська мова і література» / уклад: Вегеш А.І., Лавер О.В., Філак І.Я.; відп. за випуск Венжинович Н.Ф. Ужгород, 2023. 41 с.
6. Курсова робота з української мови та методики її навчання: методичні рекомендації / уклад.: О.Є. Клещова, А.В. Нікітіна, Н.М. Карлова, М.В. Кравченко, Г.К. Барилова. Старобільськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2021. 50 с.
7. Мельничайко В., Головата Л. Курсова робота з методики навчання української мови як самостійна навчально-наукова праця студента. *Підготовка вчителя-філолога у педагогічному вищому навчальному закладі*: монографія / за ред. В. Мельничайка, Л. Струганець. Тернопіль: Осадца Ю.В., 2017. С. 223-247. URL: <https://cutt.ly/vGCfNK9>
8. Методичні рекомендації до виконання курсових робіт (проектів) у Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський, 2020. 21 с. URL: <https://cutt.ly/hGZ0TkB>
9. Методичні рекомендації з перевірки курсових, дипломних/кваліфікаційних робіт (проектів), дисертацій здобувачів вищої освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка на рівень унікальності (нова редакція). Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2023. URL: <http://surl.li/ukaeh>
10. Навчально- й науково-дослідна робота студентів-філологів: навчально-методичний посібник для студентів. / М.І. Пентилюк, В.П. Олексенко, І.В. Гайдаєнко,

Т.Г. Окуневич. 2-е вид., переробл. й доповн. Херсон: Айлант, 2020. 158 с. URL: <http://surl.li/uyymyr>

11. Наукова робота з української мови та методики її навчання: методичні вказівки до написання курсової та випускної кваліфікаційної роботи для студентів-філологів / уклад. О.В. Дуденко, В.О. Коваль. Умань: ВПЦ «Візаві», 2014. 44 с.
12. Науково-педагогічне дослідження: навчальний посібник для магістрантів / укладачі: Н.Н. Чайченко, О.М. Семенов, Л.М. Артюшкіна, О.М. Рудь. Суми: СОІППО, 2015. 190 с.
13. Оліяр М.П., Русин Г.А., Червінська І.Б. Основи науково-педагогічних досліджень: навч. посіб. Івано-Франківськ, 2013. 214 с.
14. Положення про дотримання академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними, науковими працівниками та здобувачами вищої освіти в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка (нова редакція). Кам'янець-Подільський, 2021. 12 с. URL: <https://cutt.ly/qG86dC4>
15. Положення про організацію освітнього процесу в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка (нова редакція). Кам'янець-Подільський, 2024. 77 с. URL: <https://cutt.ly/CHqyCVR>
16. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)»: наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23.12.2020 р. № 2736-20.
17. Семенов О. Організація науково-дослідної роботи студентів філологічних факультетів педагогічних університетів: навчально-методичний посібник. Київ; Глухів: РВВ ГДПУ, 2002. 96 с.
18. Семенов О.М. Культура наукової української мови: навчальний посібник / за ред. Л.І. Мацько. Суми: СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2008. 252 с.
19. Федірчик Т.Д., Шульга А.В., Шевчук К.Д. Методичні рекомендації до курсу «Методологія та методика науково-педагогічних досліджень». Чернівці: РОДОВІД. 2021. 56 с.
20. Штонь О.П., Буда В.А. Курсова робота з української мови. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2002. 64 с.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

ЗРАЗОК ЗАЯВИ ПРО ДОТРИМАННЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Першому проректорові Кам'янець-
Подільського національного університету
імені Івана Огієнка, доценту
Дубінському Володимиру
Здобувача (ки) 4 курсу
ступеня вищої освіти «бакалавр»
денної форми здобуття вищої освіти
спеціальності 014 Середня освіта
(Українська мова і література)
освітньо-професійної програми
Середня освіта (Українська мова і література)
Навчально-наукового інституту української
філології та журналістики

_____

(прізвище, ім'я, по батькові)

ЗАЯВА

Я, _____,

(прізвище, ім'я, по-батькові здобувача вищої освіти)

підтверджую, що текст моєї курсової роботи

_____
_____
_____

(тема роботи)

поданої до комісії з проведення її захисту, написаний мною особисто, не містить запозичень з інших документів, чужих опублікованих результатів

без покликання на авторів і першоджерела, свідомо сфальсифікованих результатів та ознак академічного плагіату.

З вимогами та змістом чинних Кодексу академічної доброчесності Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (нова редакція), Положення про дотримання академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними, науковим працівниками та здобувачами вищої освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (нова редакція) та Методичних рекомендацій з перевірки курсових, дипломних/кваліфікаційних робіт (проєктів), дисертацій здобувачів вищої освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка на рівень унікальності (нова редакція) ознайомлений(а).

Також заявляю про те, що я усвідомлю свою відповідальність за порушення академічної доброчесності й необхідність проведення перевірки моєї що текст моєї курсової роботи на плагіат поданої в електронній формі для перевірки на базі онлайн-сервісу _____, повністю збігається з друкованою. Кваліфікаційна робота подана до захисту вперше.

Із процедурою перевірки моєї що текст моєї курсової, роботи на плагіат на базі онлайн-сервісу _____ ознайомлений(а). Даю згоду на її використання та подальше збереження в електронному архіві бібліотеки університету «ElarK-PNU».

_____
(дата)

_____
(підпис здобувача вищої освіти)

Здійснив (ла) наукове керівництво курсової роботи з теми

_____
здобувача (ки) вищої освіти _____
(прізвище, ім'я, по батькові)

Робота не містить запозичень з інших документів, чужих опублікованих результатів без покликання на авторів і першоджерела, сфальсифікованих результатів та ознак академічного плагіату.

_____
(дата)

_____
(підпис)

_____
(ПП наукового керівника)

СХЕМА АНАЛІЗУ ПІДРУЧНИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ / УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ¹

Автори, назва, видавництво, рік видання підручника, загальна кількість сторінок.

Науковість змісту підручника

1. Дотримання в підручнику вимог Державного стандарту базової середньої освіти.

2. Відповідність підручника навчальній програмі щодо структури, обсягу і розгляду матеріалу, співвідносність розділів, параграфів із навчальним часом, відведеним для його вивчення.

3. Відповідність підручника цілям і завданням освіти (сучасній освітній парадигмі):

– реалізація ідей особистісно зорієнтованого підходу в підручнику (наявність різнорівневого представлення елементів знань і способів виконання навчальних дій; розгляд можливих способів виконання одного й того ж завдання / вправи; забезпечення можливості для вибору здобувачем завдань відповідно до свого рівня навчальних можливостей тощо);

– компетентнісна зорієнтованість змісту підручника (передбачення формування не лише знань, а й способів діяльності, здатності застосувати вивчене у різноманітних навчальних і життєвих ситуаціях, висловлювати власні судження, обґрунтовуючи їх, здійснювати логічні міркування, оцінювальні дії, формулювати висновки тощо).

– реалізація діяльнісного підходу в підручнику (наявність системи завдань, проблемних ситуацій, що спонукають до активної діяльності кожного здобувача на уроці й водночас до свідомої самостійної роботи, до застосування на практиці здобутих знань, до колективної діяльності та самоосвіти).

4. Дотримання вимог щодо побудови текстів, виділення в них основного змісту і доповнення (запитань, пояснення лінгвістичного / літерату-

---

¹ Використано матеріали посібника: Експертиза шкільних підручників: інструктивно-методичні матеріали для експертизи електронних версій проектів підручників для учнів 8 класу загальноосвітніх навчальних закладів: посібник / за заг. ред. О.М. Топузова, Н.Б. Вяткіної. Київ: Педагогічна думка, 2016. 128 с.

рознавчого матеріалу, посилання на попередні параграфи, інші навчальні книги тощо).

5. Наявність у підручнику таких структурних елементів, як вступ, висновки, узагальнювальні тексти, наочні схеми, таблиці, що ілюструють змістово-логічні, структурно-функційні зв'язки фрагментів навчального матеріалу в загальній системі предмета, завдання для систематизації.

6. Умотивованість поділу навчального матеріалу на розділи, їх послідовність, наявність зв'язків між ними; цілісний виклад матеріалу в підручнику.

7. Оптимальність обсягу підручника, співвіднесення його з предметним змістом, можливістю забезпечити опанування учнем програмового змісту в результаті навчальної діяльності як під керівництвом учителя, так і самостійно.

8. Відбір й наявність базових знань у системі, що забезпечує їхнє міцне засвоєння.

9. Диференціація знань: за видами (теорія, поняття, правило, приклади тощо); за фундаментальним спрямуванням (найбільш важливі базові й опорні приклади); за системно-творчим фактом (частина цілого, ціле як частина, системи більш високого рівня, додатковий матеріал тощо).

10. Наявність у підручнику вправ / завдань на порівняння, вибіркового аналізу, розпізнавання та виділення основного, установлення взаємозв'язку, групування, класифікування, узагальнення та систематизація тощо.

11. Методологічна обґрунтованість у підручнику, розкриття основних понять, фактів, висновків, теорій.

12. Розгляд системи знань в єдності з методами пізнання, застосування знань на практиці.

13. Розкриття наукових положень відповідно до досягнень сучасної лінгвістичної теорії.

14. Наявність змістових і наскрізних ліній та дидактичних прийомів для забезпечення усвідомлення і розуміння здобувачами теоретичних пояснень і емпіричних даних у навчальному матеріалі.

15. Чіткість аргументацій, логічність побудови висновків.

16. Коректність уведення наукових понять, їхня відповідність усталеній термінології.

17. Віддзеркалення еволюції наукових ідей, ролі діячів науки, насамперед вітчизняних учених, у розвитку мовознавчої науки.

18. Зв'язок змісту підручника з життям, із завданнями виховання дитини як особистості, забезпечення розвитку її здібностей й обдаровувань.

19. Наявність навчальних ситуацій, різнорівневих завдань, для формування ключових компетентностей, а також для самоосвітньої діяльності.

20. Наявність ситуацій, які створюють умови для педагогічної творчості учителя.

21. Наявність ситуацій, які сприяють формуванню життєвої компетентності.

Структура змісту

1. Чіткість і послідовність структурування навчального матеріалу.
2. Наявність інтегровальних розділів у підручнику.
3. Рівномірність розподілу між розділами.
4. Послідовність етапів роботи в окремому розділі, параграфі (ключові питання, рекомендації тощо).

Доступність змісту

1. Відповідність складності та обсягу матеріалу можливостям його засвоєння здобувачами певної вікової групи на належному рівні й за встановлений час; особистісна зорієнтованість навчального матеріалу.

2. Відповідність основних питань, завдань, вправ, практичних робіт, завдань і розвитку зв'язного мовлення віковим особливостям здобувачів.

3. Придатність змісту підручника для організації самоосвіти здобувачів, розвитку творчого мислення, формування узагальнювальних та інших груп компетентностей.

4. Наочність і конкретність викладу матеріалу в підручнику.

5. Достатність довідкового забезпечення.

6. Наявність у тексті підручника елементів пояснення (роздуми, доведення, висновки тощо).

7. Відповідність лексично-синтаксичної складності тексту віковим особливостям, емоційності викладу.

8. Дотримання узгодженості із суміжними предметами, наступності раніше вивченого матеріалу.

Навчально-методичний апарат

1. Методична доцільність системи введення наукових понять, основних положень і висновків, вибору способу викладу.

2. Наявність засобів підвищення мотивації до навчання, розвитку інтересів учнів до предмета.

3. Наявність засобів рефлексії, зокрема самоконтролю і самооцінювання засвоєння теоретичного й практичного матеріалу.

4. Прикладне спрямування змісту.

5. Методична вартість ілюстративного матеріалу, достатність і доцільність апарату орієнтування (передмова, зміст, рубрикації, сигнали-символи, покажчики різних типів, колонтитул (заголовки розділів, параграфів тощо).

6. Чіткість зображеного на ілюстраціях.

7. Супроводження ілюстрацій підписами, текстами; їх доречність.

8. Унаочнення ілюстрацією потрібної інформації.

9. Ілюстративний матеріал як самостійне джерело інформації.

10. Наявність графіків, схем, таблиць, діаграм; їх практичне застосування.

Придатність до самостійного використання

1. Визначення чітких завдань на навчальний рік у підручнику.

2. Визначення завдань кожного розділу.

3. Визначення завдань на кожен урок.

4. Відповідність навчальних завдань вимогам програми.

5. Наявність завершальних структурних складників (підсумок, узагальнювальна таблиця, інтегрувальна ситуація, тестових завдань, узагальнювальної вправи / завдання тощо).

6. Аргументованість висновків.

7. Рекомендації з використання додаткових засобів навчання (аудіовізуальних та відеоматеріалів, наочних посібників, електронних ресурсів тощо).

Засоби полегшення роботи з навчальною книгою

1. Наявність у підручнику передмови (вступу).

2. Наявність у вступі чи передмові пояснення щодо способів послуговування підручником для здобувачів і вчителів.

3. Наявність додатків, словників, довідкових та інших таблиць.

Забезпечення виховної, розвивальної та здоров'язбережувальної функцій

1. Наявність у підручнику дидактичного матеріалу, що сприяє формуванню патріотизму, любові і поваги до Батьківщини, свого народу, його

мови, державних, національних, родинних цінностей, толерантному ставленню кожної людини, незалежно від її статі, етнічної, релігійної, культурної приналежності чи інших ознак, навчає міжнаціонального і міжконфесійного діалогу; виховує особистість, готову до ефективної міжкультурної взаємодії в нових історичних реаліях, чутливу до людської інакшості та нетерпиму до проявів расизму, ксенофобії й нетерпимості до людських відмінностей.

2. Наявність елементів полікультурного виховання як одного з пріоритетних напрямів у підготовці особистості в умовах європейської інтеграції.

3. Наявність матеріалів, що виховують характер, сприяють розвитку особистості, створенню умов для самовизначення і соціалізації здобувача на основі соціокультурних, духовно-моральних цінностей і усталених у суспільстві правил і норм поведінки в інтересах людини, родини, суспільства і держави; навчають раціональному природокористуванню, дотриманню безпечних норм життєдіяльності.

Відповідність гендерному підходу в освіті

1. Паритетність представлення осіб обох статей – рівномірному співвідношенні жіночих і чоловічих образів.

2. Відсутність сегрегації й поляризації за ознакою статі – навмисного розділення осіб обох статей шляхом приписування їм принципово різних форм соціальної активності, зображення їх як протилежностей, що протиставляються одна одній та начебто не мають між собою спільних рис і якостей, спільної діяльності.

3. Відсутність тенденції прив'язувати різні форми активності або пасивності зображуваних людських образів до статі (переважно активність – до чоловічої, пасивність – до жіночої).

4. Відсутність стереотипних гендерних сценаріїв, що прив'язують жіночі образи передусім до приватної сфери (сім'ї, господарства, піклування про дітей), а чоловічі – до інших, масштабніших форм соціальної активності, зображенні осіб обох статей (і дітей, і дорослих) у різноманітних (за змістом та масштабом) ролях і видах діяльності.

5. Зображення людини загалом і загальнолюдських цінностей як через образ чоловіка (що наразі домінує), так і через образ жінки.

Пропоновані методики

1. Наявність зразків виконання вправ / завдань.
2. Наявність пропозицій для написання текстів (рефератів, переказів творів, ділових паперів тощо).
3. Наявність інтерактивних, колективних, індивідуальних форм роботи.
4. Наявність порад здобувачам загальної середньої освіти щодо розв'язання навчальних проблем.

ОРІЄНТОВНА СХЕМА АНАЛІЗУ МЕТОДІВ І ПРИЙОМІВ, ВИКОРИСТАНИХ НА УРОЦІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ / УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Загальні відомості про урок

- 1.1. Тема уроку, автор, повні бібліографічні дані (зокрема, гіперпо-
кликання).
- 1.2. Тип уроку, форма його проведення (традиційна / нетрадиційна).
- 1.3. Структура уроку, його етапи.

2. Загальні відомості про методи і прийоми

- 2.1. Перерахувати методи і прийоми, які використано на уроці.
- 2.2. Зазначити відповідність методів типу і структурі уроку українсь-
кої мови / української літератури, віковим особливостям здобувачів, рів-
ню їхніх знань тощо.
- 2.3. Схарактеризувати актуальність методів, відповідність вимогам
сучасної освітянської галузі та реформі «Нова українська школа». Різноманітність методів.
- 2.4. Поєднання фронтальної, групової, парної та індивідуальної ро-
боти.
- 2.5. Співвідношення відтворювальної та творчої розумової діяльнос-
ті здобувачів. Методи і прийоми, що спонукають здобувачів до активної
творчої діяльності, критичного мислення тощо.
- 2.6. Використання засобів навчання на уроці української мови / укра-
їнської літератури: підручники, посібники, збірники вправ і завдань, лек-
сикографічні видання, тексти художніх творів, дидактичний матеріал, на-
очність (зорова, слухова, зоро-слухова), технічні та інформаційно-
комунікаційні засоби тощо.

3. Характеристика методів і прийомів

3.1. *Метод усного викладу вчителем теоретичного матеріалу (у методиці літератури – репродуктивний метод)*: форма подання матеріалу (розповідь, пояснення, лекція тощо); спосіб організації матеріалу (описово-розповідний, проблемний); мовлення вчителя; дотримання норм сучасної української літературної мови; послуговування невербальними засобами комунікування; послідовність викладу матеріалу; доступність; використання наочності; обсяг пояснення; наявність висновків; використання різних прийомів; наявність прикладів; способи активізації уваги здобувачів; наявність записів у робочих зошитах, їх обсяг та ін.

3.2. *Бесіда (у методиці літератури – евристичний метод)*: використання різновидів бесіди; підготовленість і логічність запитань, точність їх формулювання; дотримання методики постановки запитань; види запитань (аналітичні, синтетичні та інші); творчий підхід; спонукання здобувачів до розв'язання проблем; тривалість бесіди; темп бесіди; поведінка вчителя (вислуховування здобувачів, наявність додаткових запитань і власних думок учителя, розподіл запитань між здобувачами з урахуванням рівня знань); дотримання етапності (підготовчий етап, етап реалізації, висновки); наявність порівняльного аналізу образів героїв твору, епізодів, пейзажів, стильових особливостей твору та ін.

3.3. *Спостереження й аналіз мовних явищ*: різновиди прийомів; доцільність добору дидактичного матеріалу для спостереження; правильна постановка завдань (проблем); уміла організація роботи; способи привертання уваги здобувачів; спонукання здобувачів формулювати правила; ступінь самостійності здобувачів; наявність елементів бесіди та лінгвістичного експерименту; залучення вчителем додаткової літератури та ін.

3.4. *Робота за підручником*: різновиди прийомів; доцільність використання; прийоми спонукання до самостійної роботи; проведення вступної бесіди; наявність інструктажу вчителя та відтворювальної бесіди; добір власних прикладів до теоретичного матеріалу тощо; підбиття підсумків.

3.5. *Метод вправ*: різновиди вправ; чергування різних видів вправ та їх послідовність; наявність творчих вправ; варіювання умов виконання і ступеня складності; урахування виду теоретичного матеріалу, вікових особливостей здобувачів та ін.; наявність інструктажу вчителя та пояснення виконання; кількість вправ, обсяг дидактичного матеріалу, ураху-

вання соціокультурної змістової лінії, наскрізних ліній, потреби формування ключових компетентностей здобувачів та ін.

3.6. Метод читання художнього твору: різновиди прийомів (індивідуальне читання – вголос, про себе, ланцюжкове), колективне читання, читання в особах, коментоване читання, повторне читання, вибіркоче читання, виразне читання, читання напам'ять, інсценізування та ін.; способи перевірки техніки читання; вплив методу на розширення світогляду учнів та розвитку естетичних і моральних почуттів; дотримання етапів творчого читання; використання учителем матеріалів для бесіди у процесі читання; використання наочності й завдань для тренування периферійного зору, пам'яті та спостережливості; підтримування інтересу учнів до словникової роботи; забезпечення реалізації освітньо-виховних завдань; стимулювання видів пізнавальної діяльності учнів; способи формування інтересу до читання, активізації художнього сприймання і художніх переживань; застосування різних видів коментарів (історико-культурного, побутового, географічного або природничого, лінгвістичного, лінгвопорівняльного) і рецензування прочитаного тощо.

3.7. Дослідницький метод: види аналізу художнього твору (побудова системи питань, постановка проблемних питань, постановка дослідницьких завдань: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, оцінювання художнього твору або критичної літератури, порівняння творів та ін.); види навчальної діяльності (порівняльний аналіз художніх творів; тематичне, проблемно-ідейне, історико-літературне зіставлення твору; зіставлення твору з його екранізацією, самостійне оцінювання вистави, кінофільму, твору живопису та ін.); домінування самостійної роботи учнів; наявності критичності в опануванні художніх творів; використання прийомів дослідницького методу (науковий пошук, самостійний аналіз, зіставлення); доцільність формулювання тем для повідомлень і доповідей учнів тощо.

3.8. Інтерактивні та інноваційні методи, сучасні технології навчання на уроці української мови / української літератури, їх різновиди та доцільність застосування.

3.9. Прийоми навчання: прийоми мисленнєвої діяльності (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, зіставлення, абстрагування, класифікація, диференціація та ін.); специфічні прийоми (наприклад: види мовного розбору, групування мовних явищ, заміна одних мовних одиниць іншими, поширення речення, переставлення мовних одиниць, конструювання речень, стилістичний експеримент, відмінювання слів, прийоми роботи з

текстом, види читання художнього твору тощо); прийоми проблемного навчання (постановка проблемного питання, аналіз ситуації, висловлювання припущень, встановлення зв'язків між мовними явищами, аналіз мовних фактів, зіставлення їх, перевірка правильності доказів, формулювання висновків і узагальнень), доцільність та особливості їх застосування.

4. Висновки про доцільність використання методів і прийомів.

Рекомендації та побажання

ОРІЄНТОВНА СХЕМА АНАЛІЗУ СИСТЕМИ ВПРАВ

1. Загальні відомості про урок української мови

- 1.1. Тема уроку, клас, автор.
- 1.2. Тип уроку, форма його проведення (традиційна / нетрадиційна).
- 1.3. Соціокультурна змістова лінія та її відповідність програмі української мови для закладів загальної середньої освіти.

2. Загальні відомості про систему вправ

- 2.1. Відповідність методу вправ типу уроку, віковим особливостям учнів та рівню їхніх знань тощо.
- 2.2. Увідповіднення з вимогами сучасної школи.
- 2.3. Урахування сучасних підходів до навчання (особистісно зорієнтованого, компетентнісного, комунікативно-діяльнісного) та принципів навчання.
- 2.4. Поєднання фронтальної та індивідуальної роботи.
- 2.5. Співвідношення відтворювальної та творчої розумової діяльності здобувачів.
- 2.6. Урахування вимог соціокультурної змістової лінії, наскрізних ліній.
- 2.7. Формування ключових компетентностей здобувачів.

3. Аналіз системи вправ

- 3.1. Різновиди вправ.
- 3.2. Чергування різних видів вправ та їх послідовність.
- 3.3. Наявність творчих вправ.
- 3.4. Варіювання умов виконання і ступеня складності вправ.
- 3.5. Урахування виду теоретичного матеріалу.
- 3.6. Наявність інструктажу вчителя та пояснення виконання вправ.
- 3.7. Кількість вправ та обсяг дидактичного матеріалу та ін.

ОФОРМЛЕННЯ «ФОТОГРАФІЇ» УРОКУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ / УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ¹

Етапи уроку	Перебіг уроку (зміст)	Позитивне і негативне в діяльності вчителя та здобувачів	Помилки в мовленні вчителя і здобувачів	Примітки
<i>Назви етапів уроку</i>	<i>Діяльність учителя, учнів, форми їх взаємодії</i>			

Схему заповнюють після запису загальних відомостей про урок: назва предмета, клас, прізвище, ім'я та по батькові вчителя (або здобувача-практиканта), дата проведення, тема уроку та ін.

Записуючи перебіг уроку, спочатку називають його етап і вказують час (його тривалість), а потім занотовують діяльність учителя (здобувача-практиканта) і здобувачів. Бажано назви етапів уроку виділяти іншим кольором або підкресленням, а перед кожним видом діяльності ставити тире або починати його з нового рядка. Діяльність учнів за потреби позначають у дужках. Ілюстративний матеріал доцільно подавати іншим кольором. Перед записом позитивного в діяльності учителя та учнів ставлять плюс (+), а перед вказівкою на негативне – мінус (-). Для виділення чогось особливого використовують знак оклику (!).

¹ Плиско К.М. Принципи, методи і форми навчання української мови (Теоретичний аспект). Харків: Основа, 1995. С. 230-231.

ОРІЄНТОВНА СХЕМА АНАЛІЗУ УРОКУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ / УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Загальні відомості про урок, його тип, структуру і зміст

1.1. Назва предмета, клас, школа, прізвище, ім'я і по батькові вчителя, дата проведення; тема уроку.

1.2. Тип уроку, його місце з-поміж інших уроків цієї ж теми.

1.3. Структура уроку, послідовність етапів і тривалість їх, логічний зв'язок між ними (відповідність структури уроку дидактичній меті, логіці освітнього процесу; зв'язок наступного етапу з попереднім, раціональність розподілу часу).

1.4. Зміст уроку: науковість, оптимальність (відповідність типу і структури уроку його змісту, завданням і меті, а також логіці освітнього процесу).

2. Організаційний момент. Мотивація навчальної діяльності. Актуалізація опорних знань, умінь і навичок

2.1. Організація класу і повідомлення теми та мети уроку (підготовка до уроку, обладнання уроку, постановка мети уроку).

2.2. Актуалізація опорних знань, умінь і навичок (відтворення знань, їх застосування в новій ситуації, поглиблення понять на уроці, актуалізація навичок, способи опитування здобувачів, активність роботи, залучення учнів до виправлення помилок і неточностей, застосування методичних прийомів, використання дидактичного матеріалу, об'єктивність у виставлянні оцінок).

3. Формування нових понять і способів дій (вивчення нового матеріалу)

3.1. Постановка перед здобувачами основних завдань вивчення теми, здійснення мотивації навчання, способи викликання інтересу до теми.

3.2. Забезпечення реалізації принципів науковості, систематичності, наступності, доступності, проблемності та інших.

3.3. Віддзеркалення питань теми в поясненні вчителя.

- 3.4. Застосування методів і прийомів, їх поєднання.
- 3.5. Створення проблемних ситуацій, способи і шляхи їх розв'язання.
- 3.6. Встановлення міжпредметних зв'язків.
- 3.7. Ступінь розуміння здобувачами нового матеріалу.
- 3.8. Зв'язок між етапами уроку.

4. Формування умінь і навичок учнів (закріплення знань, умінь і навичок)

4.1. Добір вправ / завдань, їх логічність і послідовність.

4.2. Сприяння добору вправ / завдань навчальній, розвивальній та виховній меті уроку.

4.3. Організація вивчення художнього твору: 1) підготовка учнів до сприймання твору (відомості про автора та життєву основу твору й історію його написання, опублікування); 2) первинне читання тексту (словникова робота; настанова учням до прочитання твору; власне читання); 3) етап аналізу художнього твору (врахування філософсько-літературознавчих і дидактичних принципів літературного аналізу; вибір одного зі шляхів аналізу твору); 4) підсумкова робота над прочитаним (установлення зв'язків між однотипними (різномісними) образами й поняттями одного твору; встановлення зв'язків між однотипними (різномісними) образами й поняттями кількох творів і різних видів мистецтва; встановлення зв'язків між однотипними (різномісними) образами й поняттями, що розкриваються в художніх творах і пізнавані в реальному житті людей).

4.4. Забезпечення самостійності здобувачів у процесі виконання вправ / завдань, обговорення питань і роботи з текстом художнього твору.

4.5. Проведення роботи над помилками. Форми проведення роботи з вивчення біографії письменника, з текстом художнього твору та засвоєнням літературознавчих понять.

4.6. Організація самоконтролю за якістю виконання вправ / завдань, підбиття підсумків їх виконання.

4.7. Поєднання колективної роботи з індивідуальною, диференціація завдань для здобувачів, різних за рівнем підготовки.

4.8. Використання виховних можливостей дидактичного матеріалу та застосування прийомів виховного впливу на здобувачів.

5. Підбиття підсумків уроку. Загальне оцінювання результатів уроку. Рефлексія

- 5.1. Правильність формулювання запитань.
- 5.2. Ступінь активності здобувачів.
- 5.3. Використання методів і прийомів.
- 5.4. Поєднання висновків із теми з попередніми темами.
- 5.5. Наявність загального оцінювання результатів уроку. Види рефлексії. Підбадьорювання здобувачів.

6. Інструктаж до виконання домашнього завдання

- 6.1. Обсяг і вид домашнього завдання.
- 6.2. Передбачення вчителем способів підвищення інтересу здобувачів до виконання домашнього завдання.
- 6.3. Проведення інструктажу до виконання домашнього завдання.
- 6.4. Повідомлення вимог до оформлення домашньої роботи.
- 6.5. Диференціація домашніх завдань.
- 6.6. Записування домашнього завдання на дошці, перевірка уважності здобувачів у процесі його записування.

7. Результативність уроку

- 7.1. Успішність розв'язання на уроці навчальних, розвивальних і виховних цілей.
- 7.2. Якість знань (свідомість, глибина, міцність, дійовість), уміння застосувати їх на практиці.
- 7.3. Практичні уміння й навички, вироблені на уроці.
- 7.4. Елементи уроку, які мали найбільший виховний вплив.
- 7.5. Поведінка вчителя на уроці (педагогічний такт, культура мовлення, наукова організація праці на уроці, ставлення до учнів); раціональне використання часу на уроці; ступінь володіння класом; підвищення активності здобувачів; викликання інтересу до предмета, володіння емоційністю викладу.
- 7.6. Поведінка здобувачів на уроці: ступінь активності, дисциплінованості й загального розвитку, культура мовлення, ставлення здобувачів до вчителя і один до одного, наявність інтересу до навчального предмета.

8. Висновки і пропозиції

8.1. Загальне оцінювання уроку.

8.2. Рекомендації вчителю для впровадження в практику.

8.3. Способи виправлення недоліків і закріплення успіхів на наступних уроках.

8.4. Удосконалення процесу навчання на уроці, поліпшення якості уроку.

Примітка. Запропонована схема є орієнтовною. Вона стосується уроку вивчення нового матеріалу. Проте може використовуватися для аналізу уроків інших типів з опертям на їхню структуру. Послідовність етапів аналізу уроку може змінюватися залежно від типу уроку. За поданою схемою здійснюємо самоаналіз уроків української мови / української літератури різних типів.

ОРІЄНТОВНА СХЕМА АНАЛІЗУ ПОЗАКЛАСНОГО ЗАХОДУ

1. Тема і мета заходу. Дата проведення заходу.
2. Прізвище, ім'я, по батькові вчителя.
3. Актуальність і вмотивованість теми заходу (чи відповідає віковим особливостям, запитам та інтересам учнів).
4. Чіткість, конкретність формулювання мети заходу, сприймання її учнями.
5. Доцільність вибору певної форми проведення заходу (чи відповідає психофізіологічним особливостям школярів). Урахування можливості активної участі в обраній формі заходу всіх чи більшості учнів.
6. Доцільність вибору місця, часу і тривалості заходу (чи відповідає меті та віковим особливостям здобувачів загальної середньої освіти).
7. Наявність і продуманість плану чи програми підготовки позакласного заходу. Конкретність доручень учням. Активність та ініціативність учнів у процесі підготовки. Рівень розуміння ними змісту організаторської діяльності. Відповідальність за вчасне й правильне виконання доручень. Співпраця вчителя і учнів у процесі підготовки.
8. Доцільність підбору обладнання, якості оформлення навчального класу.
9. Точність і організованість початку. Мотивація діяльності вчителя й учнів у процесі позакласного заходу. Прийоми активізації учнів на початку заходу.
10. Змістовність заходу (чи відповідає віковим особливостям учнів). Достовірність, науковість та емоційне насичення фактичного матеріалу, зв'язок його з життям, опора на життєвий досвід учнів. Повнота і послідовність викладу матеріалу.
11. Доцільність відбору методів і прийомів роботи. Наявність елементів дискусії. Використання фронтальної, групової та індивідуальної форм організації діяльності. Стимулювання діяльності школярів.
12. Педагогічна майстерність учителя: уміння володіти собою; ставлення до учнів; стиль педагогічного спілкування; педагогічний такт вчи-

теля, культура мовлення; використання прийомів педагогічного впливу; організаторські уміння вчителя.

13. Завершення заняття: проведення колективного аналізу; активність учнів у висуненні пропозицій; загальні висновки.

14. Характеристика результатів заняття: досягнення мети; вплив заняття на розвиток свідомості, почуттів і волі школярів.

ОРІЄНТОВНА СТРУКТУРА УРОКІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ¹

УРОКИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Уроку вивчення нового матеріалу

Тема:

Мета:

Тип уроку:

Методи і прийоми:

Соціокультурна змістова лінія:

Обладнання:

Література:

Перебіг уроку:

I. Організація класу до уроку.

II. Перевірка домашнього завдання / перевірка вивченого.

1. Робота учнів за картками.

Завдання:

2. Написання пояснювального диктанту.

Завдання:

Текст:

3. Відтворювальна бесіда за питаннями:

— .....

— .....

4. Перевірка домашньої вправи.

---

¹ У плані-конспекті уроку подано орієнтовні методи, прийоми і форми роботи.

5. Робота учнів біля дошки.

Завдання:

Дидактичний матеріал:

6. Виконання тестових завдань.

Завдання:

7. Опитування / взаємоопитування за питаннями:

– .....

– .....

(фіксують і деталізують методи і прийоми, використані на кожному етапі уроку; подають повний обсяг дидактичного матеріалу).

III. Актуалізація опорних знань, умінь і навичок.

1. Відтворювальна бесіда за питаннями:

– .....

– .....

2. Робота учнів за таблицею / зоровою опорою:

Завдання:

3. Виконання підготовчої вправи:

Завдання:

Дидактичний матеріал:

4. Спостереження й аналіз мовних явищ:

Завдання:

Матеріал для спостереження:

IV. Повідомлення теми і мети уроку. Мотивація навчальної діяльності.

V. Пояснення нового матеріалу.

1. Усне слово / пояснення вчителя.

(подають текст пояснення в повному обсязі)

2. Самостійна робота учнів за підручником:

Завдання:

3. Евристична бесіда за питаннями:

– .....

– .....

4. Робота учнів за таблицею / зоровою опорою:

Завдання:

5. Відтворювальна бесіда за питаннями:

– .....

– .....

6. Виконання вступної вправи:

Завдання:

Дидактичний матеріал:

VI. Закріплення знань, умінь і навичок.

1. Виконання тренувальних вправ:

Завдання:

Дидактичний матеріал:

(азначають різновиди вправ і завдань, запропоновані для виконання на цьому етапі уроку, подають завдання до них і дидактичний матеріал вправ).

VII. Підбиття підсумків уроку. Загальне оцінювання результатів уроку. Рефлексія.

1. Узагальнювальна бесіда за питаннями:

– .....

– .....

2. Виконання підсумкової вправи:

Завдання:

Дидактичний матеріал:

3. Виконання тестових завдань.

Завдання:

VIII. Інструктаж до виконання домашнього завдання

(азначають завдання до вправ і подають дидактичний матеріал вправ).

Урок закріплення знань, умінь і навичок

Тема:

Мета:

Тип уроку:

Методи і прийоми:

Соціокультурна змістова лінія:

Обладнання:

Література:

Перебіг уроку:

I. Організація класу до уроку.

II. Перевірка домашнього завдання / перевірка вивченого.

1. Робота учнів за картками.

Завдання:

2. Написання пояснювального диктанту.

Завдання:

Текст:

3. Відтворювальна бесіда за питаннями:

– .....

– .....

4. Перевірка домашньої вправи.

5. Робота учнів біля дошки.

Завдання:

Текст:

6. Виконання тестових завдань.

Завдання:

7. Опитування / взаємоопитування за питаннями:

– .....

– .....

(фіксують і деталізують методи і прийоми, використані на кожному етапі уроку; подають повний обсяг дидактичного матеріалу).

III. Відтворення теоретичних відомостей, застосування яких буде потрібним на уроці / Усне закріплення теоретичних відомостей.

1. Відтворювальна бесіда за питаннями:

– .....

– .....

2. Робота учнів за таблицею / зоровою опорою:

Завдання:

3. Опитування / взаємоопитування учнів за питаннями:

– .....

– .....

4. Спостереження й аналіз мовних явищ:

Завдання:

Матеріал для спостереження:

IV. Повідомлення теми і мети уроку. Мотивація навчальної діяльності.

V. Виконання вправ.

Завдання:

Дидактичний матеріал:

(азначають різновиди вправ і завдань, запропоновані для виконання на цьому етапі уроку, подають завдання до них і дидактичний матеріал).

VI. Самостійна робота учнів та її перевірка.

Завдання:

Дидактичний матеріал:

VII. Підбиття підсумків уроку. Загальне оцінювання результатів уроку. Рефлексія.

1. Узагальнювальна бесіда за питаннями:

– .....

– .....

2. Виконання підсумкової вправи:

Завдання:

Дидактичний матеріал:

3. Виконання тестових завдань.

Завдання:

VIII. Інструктаж до виконання домашнього завдання

(зазначають завдання до вправ і подають дидактичний матеріал вправ).

Урок перевірки та обліку якості засвоєних знань

1. Організація класу до уроку.
2. Повідомлення мети перевірки і способів її проведення.
3. Усна перевірка знань учнів (фронтально).
4. Визначення письмового завдання.
5. Самостійне виконання учнями контрольної роботи.
6. Збирання вчителем учнівських зошитів.
7. Відповіді вчителя на запитання учнів.
8. Загальне оцінювання результатів уроку. Рефлексія.
9. Підбиття підсумків уроку.
10. Інструктаж до виконання домашнього завдання.

Урок аналізу контрольних робіт

1. Організація класу до уроку.
2. Вступне слово вчителя.
3. Бесіда про особливості недоліків і помилок та робота над ними.
4. Підбиття підсумків уроку.
5. Інструктаж до виконання домашнього завдання

Урок узагальнення вивченого

1. Організація класу до уроку.
2. Перевірка домашнього завдання.
3. Оголошення теми й мети уроку. Мотивація навчальної діяльності.
4. Аналіз матеріалу для узагальнення вивченого.
5. Робота над висновками.
6. Вправи на застосування узагальнювальних правил.
7. Загальне оцінювання результатів уроку. Рефлексія.

8. Підбиття підсумків уроку.
9. Інструктаж до виконання домашнього завдання.

Урок повторення певної теми, розділу

1. Організація класу до уроку.
2. Оголошення теми й мети уроку. Мотивація навчальної діяльності.
3. Повторення вузлових питань розділу (зв'язні відповіді учнів).
4. Усні й письмові вправи на матеріалі повторення.
5. Загальне оцінювання результатів уроку. Рефлексія.
6. Підбиття підсумків уроку.
7. Інструктаж до виконання домашнього завдання.

Урок аудіювання і читання

1. Організація класу до уроку.
2. Оголошення теми й мети уроку. Мотивація навчальної діяльності.
3. Актуалізація опорних знань учнів (відомостей про мовленнєву діяльність і аудіювання / читання як один із її видів).
4. Ознайомлення учнів із технологією аудіювання / читання.
5. Аудіювання (читання) тексту.
6. Виконання тестових завдань.
7. Підбиття підсумків уроку.
8. Інструктаж до виконання домашнього завдання.

Урок навчального усного переказу

1. Організація класу до уроку.
2. Оголошення теми й мети уроку. Мотивація навчальної діяльності.
3. Вступна бесіда.
4. Виразне читання тексту переказу.
5. Бесіда за змістом прочитаного.
6. Мовноінтонаційний аналіз тексту.
7. Складання плану.
8. Повторне читання.
9. Мовчазне попереднє обдумування викладу матеріалу.
10. Навчальний переказ змісту «своїми словами».
11. Аналіз / самоаналіз усних переказів.

12. Визначення індивідуальних завдань щодо самовдосконалення культури усного мовлення.
13. Підбиття підсумків уроку.

Урок контрольного усного переказу

1. Організація класу до уроку.
2. Оголошення теми й мети уроку. Мотивація навчальної діяльності.
3. Вступна бесіда.
4. Виразне читання тексту переказу.
5. Самостійне складання плану (з письмовою фіксацією).
6. Контрольний переказ змісту «своїми словам».
7. Коментування почутого переказу.
8. Загальне оцінювання результатів уроку. Рефлексія.
9. Визначення завдань щодо дальшого самовдосконалення культури усного мовлення.
10. Підбиття підсумків уроку.

Урок навчального письмового переказу

1. Організація класу до уроку.
2. Оголошення теми й мети уроку. Мотивація навчальної діяльності.
3. Вступна бесіда.
4. Виразне читання тексту переказу.
5. Бесіда за змістом прочитаного.
6. Складання плану.
7. Мовний аналіз тексту.
8. Повторне читання тексту.
9. Підготовка чернеткового варіанту переказу.
10. Редагування роботи й переписування начисто.
11. Перевірка й аналіз робіт. Рефлексія.
12. Доопрацювання переказів учнями.
13. Підбиття підсумків уроку.

Урок контрольного письмового переказу

1. Організація класу до уроку.
2. Оголошення теми й мети уроку. Мотивація навчальної діяльності.
3. Вступне слово вчителя.

4. Виразне читання тексту переказу.
5. Пояснення нових слів і записування їх на дошці.
6. Самостійне складання плану.
7. Повторне читання тексту.
8. Написання переказу в чернетковому варіанті.
9. Переписування робіт начисто.
10. Самостійна перевірка написаного. Рефлексія.
11. Підбиття підсумків уроку.

Урок навчального усного твору

1. Організація класу до уроку.
2. Оголошення теми й мети уроку. Мотивація навчальної діяльності.
3. Вступне слово вчителя.
4. Ознайомлення зі зразком усного твору.
5. Робота над усвідомленням теми й основної думки твору.
6. Колективне складання плану майбутнього висловлення.
7. Складання начерків для усних висловлень.
8. Робота з інтонаційно-експресивними та іншими засобами виразності усного мовлення.
9. Складання усного твору.
10. Слухання й колективний аналіз висловлювань.
11. Усунення допущених помилок усного мовлення. Рефлексія.
12. Визначення домашніх завдань (для усього класу та індивідуальних) щодо удосконалення усного мовлення учнів.
13. Підбиття підсумків уроку.

Урок контрольного усного твору

1. Організація класу до уроку.
2. Оголошення теми й мети уроку. Мотивація навчальної діяльності.
3. Вступне слово вчителя.
4. Обдумування учнями висвітлення теми з фіксацією окремих штрихів плану.
5. Письмове складання плану майбутнього висловлення.
6. Добір матеріалу та стислі робочі записи для з'ясування кожного пункту плану.
7. Уявне виголошування твору (про себе) з його редагуванням.

8. Усне висловлення перед класом.
9. Загальний аналіз учителем почутого контрольного висловлення. Самоаналіз та взаємоаналіз висловлень.
10. Висновки вчителя про виконану роботу. Рефлексія.
11. Визначення домашніх завдань (для усього класу та індивідуальних) щодо удосконалення усного мовлення учнів.
12. Підбиття підсумків уроку.

Урок навчального письмового твору

1. Організація класу до уроку.
2. Оголошення теми й мети уроку. Мотивація навчальної діяльності.
3. Вступна бесіда.
4. Ознайомлення зі зразком.
5. Робота з усвідомлення теми та основної думки.
6. Колективне складання плану письмової роботи.
7. Складання усного твору.
8. Написання твору на чернетці.
9. Удосконалення написаного (саморедагування твору). Рефлексія.
10. Перевірка й аналіз творів.
11. Доопрацювання робіт і переписування їх начисто.
12. Підбиття підсумків уроку.

Урок підготовки до контрольного письмового твору

1. Організація класу до уроку.
2. Оголошення теми й мети уроку. Мотивація навчальної діяльності.
3. Вступна бесіда.
4. Повторення видових особливостей твору.
5. Читання й аналіз зразка.
6. Лексично-стилістична робота.
7. Інструктаж до виконання домашнього завдання.
8. Загальне оцінювання результатів уроку. Рефлексія.
9. Підбиття підсумків уроку.

Урок контрольного письмового твору

1. Організація класу до уроку.
2. Оголошення теми й мети уроку. Мотивація навчальної діяльності.

3. Вступне слово вчителя.
4. Самостійне складання плану письмової роботи.
5. Написання твору на чернетці.
6. Редагування твору і переписування начисто.
7. Самостійна перевірка написаного. Рефлексія.
8. Підбиття підсумків уроку.

УРОКИ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

(за класифікацією Г. Токмань¹)

Урок засвоєння нових знань і розвитку на їх основі вмінь та навичок

1. Організація класу до уроку.
2. Перевірка домашнього завдання.
3. Актуалізація опорних знань.
4. Повідомлення теми й мети уроку. Мотивація навчальної діяльності.
5. Пояснення нового матеріалу.
6. Сприймання й осмислення учнями нової літературознавчої інформації.
7. Формування вмінь аналізувати художній твір і навичок роботи з науковою літературою тощо.
8. Підбиття підсумків уроку. Загальне оцінювання результатів уроку. Рефлексія.
9. Інструктаж до виконання домашнього завдання.

Урок узагальнення і систематизації знань

1. Організація класу до уроку.
2. Перевірка домашнього завдання.
3. Повідомлення мети уроку, мотивація навчальної діяльності.
4. Аналіз літературознавчого матеріалу для узагальнення вивченого.
5. Робота над висновками (формування історично-літературних висновків про художній твір, творчість письменника чи групи письменників, а також теоретичних понять).

---

¹ Токмань Г.Л. Методика навчання української літератури в середній школі. Київ: Академія, 2012. 312 с.

6. Підбиття підсумків уроку.
7. Загальне оцінювання результатів уроку. Рефлексія.
8. Інструктаж до виконання домашнього завдання.

Урок контролю знань, умінь і навичок

1. Організація класу до уроку.
2. Повідомлення мети перевірки та способів її проведення.
3. Контроль рівня літературної компетентності різними способами: шляхом усного опитування (фронтального, групового, індивідуального), письмових контрольних робіт, тестування, тематичних звітів тощо.
4. Відповіді вчителя на запитання учнів.
5. Підбиття підсумків уроку.
6. Інструктаж до виконання домашнього завдання.

Урок сприймання твору мистецтва

1. Організація класу до уроку.
2. Повідомлення навчально-естетичної мети роботи, усвідомлення її учнями.
3. Вступне слово вчителя. Мотивація навчальної діяльності.
4. Перше прочитання, прослуховування, перегляд (театральна вистава, кінофільм) художнього твору.
5. Евристична бесіда за змістом сприйнятого матеріалу.
6. Підбиття підсумків уроку.
7. Загальне оцінювання результатів уроку. Рефлексія.
8. Інструктаж до виконання домашнього завдання.

Урок творчої діяльності

1. Організація класу до уроку.
2. Повідомлення мети уроку, мотивація навчальної діяльності.
3. Завдання на виявлення творчості учнів:
  - наукової творчості (написання творів з аналізом художнього твору);
  - методичної творчості;
  - інтерпретаційної творчості (створення ілюстрації до твору, його художнє виконання – декламування, спів, інсценування);

– художньої творчості (написання власного художнього твору певного жанру).

4. Загальне оцінювання результатів уроку. Рефлексія.
5. Інструктаж до виконання домашнього завдання.

Урок контрольної роботи (написання творів із аналізом художнього твору)

1. Організація класу до уроку.
2. Вступне слово вчителя (мотивація навчальної діяльності).
3. Самостійне складання плану твору.
4. Написання роботи на чернетці.
5. Редагування твору й переписування начисто.
6. Самостійна перевірка написаного.

Комбінований урок

1. Організація класу до уроку.
2. Перевірка домашнього завдання.
3. Перевірка засвоєних знань.
4. Мотивація навчальної діяльності. Повідомлення теми, мети уроку.
5. Сприймання і усвідомлення учнями нового матеріалу.
6. Осмислення, узагальнення і систематизація знань.
7. Підбиття підсумків уроку.
8. Загальне оцінювання результатів уроку. Рефлексія.
9. Інструктаж до виконання домашнього завдання.

ПРИКЛАДИ ЗМІСТУ ТА ВСТУПУ ДО КУРСОВОЇ РОБОТИ

Тема: «РЕДАГУВАННЯ ЯК ЗАСІБ УДОСКОНАЛЕННЯ ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ УЧНІВ»

ЗМІСТ

Вступ

Розділ 1. Теоретичні основи розвитку писемного мовлення учнів закладів загальної середньої освіти

1.1. Навчальне редагування в науковій літературі

1.2. Методика формування вмінь та навичок редагувати текст

1.3. Вимоги до мовлення. Види мовленнєвих помилок у письмових роботах учнів

Розділ 2. Методичні рекомендації щодо вдосконалення писемного мовлення учнів 7 класу

2.1. Аналіз чинних програм і підручників в аспекті досліджуваної проблеми

2.2. Система вправ із навчального редагування для 7 класу

Висновки

Список використаних джерел

Додатки

ВСТУП

Актуальність теми. На сучасному етапі розвитку методичної науки проблема розвитку та вдосконалення писемного мовлення учнів є однією з найважливіших умов навчання мови. Удосконалення грамотності учнів – одне з найголовніших завдань курсу української мови в 5-11 класах, розв'язання якого безпосередньо пов'язане з реалізацією основної мети вивчення української мови в закладах загальної середньої освіти України. Автори чинної програми мету навчання української мови визначають

як формування національно-свідомої, духовно багатой мовної особистості, яка володіє вміннями і навичками вільно, комунікативно виправдано користуватися засобами української мови її стилями, типами, жанрами в усіх видах мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, говоріння, письмо) [20, с. 3]. Мовна особистість – це людина, що виявляє високий рівень мовної і мовленнєвої компетентності, людина, здатна представити себе в суспільстві засобами мови.

Уроки української мови мають втілитися у вищу якість – уроки словесності, на яких українське слово повною мірою виконуватиме свою просвітницьку, культуруносноу функцію й водночас слугуватиме засобом підвищення мовленнєвої культури учнів [14, с. 39].

Розвиток та вдосконалення мовлення учнів відбувається, як відомо, у процесі активної мовленнєвої діяльності, під час виконання різних вправ, за умови детального вивчення основних правил вживання та правопису різних частин мови.

Учителі повинні ознайомити учнів з комунікативними якостями мовлення (змістовність, чистота, логічність, точність, виразність тощо), які виявляються тільки у процесі мовлення, отже потребують постійної уваги до мовленнєвої діяльності. Робота над удосконаленням писемного мовлення учнів, формування вмінь і навичок редагування власних і почутих текстів потребує більшої уваги, та постійної розробки.

Мета дослідження полягає в тому, щоб виробити методичні рекомендації щодо вдосконалення писемного мовлення учнів засобами редагування та розробити завдання з редагування текстів.

Завдання дослідження:

- розробити методичні рекомендації щодо формування навичок удосконалювати писемне мовлення;
- визначити дидактичні умови формування вмінь та навичок редагувати тексти;
- проаналізувати чинні програми і підручники;
- розробити завдання з редагування текстів.

Гіпотеза: формування умінь і навичок редагування текстів буде ефективним за таких умов:

- ознайомлення учнів з видами мовленнєвих помилок;
- формування вмінь знаходити і виправляти помилки;
- урахування вікових особливостей учнів;

- вироблення навичок роботи з власними письмовими висловлюваннями.

Об'єкт дослідження – процес навчання української мови в 7 класі закладів загальної середньої освіти.

Предмет дослідження – система роботи, спрямована на формування умінь і навичок редагувати тексти.

Науково-теоретичною основою дослідження стали наукові праці мовознавців та методистів (Н. Бондаренко, Р. Іванченко, В. Коваленко, П. Куляс, О. Кучерук, В. Мельничайко, С. Омельчук, М. Пентилюк, О. Рудницька, Я. Остаф, А. Ярмолюк) та інших науковців, що досліджували проблему вдосконалення писемного мовлення учнів.

Методи дослідження. Для перевірки гіпотези та розв'язання поставлених завдань було використано теоретичний аналіз і синтез, який застосували під час вивчення психологічної, лінгвістичної, лінгводидактичної літератури, програм і підручників, методичних рекомендацій і посібників з обраної теми, а також у процесі відбору принципів, методів, прийомів навчання мови, під час розроблення системи вправ, узагальнення результатів роботи.

Практична значущість роботи полягає в тому, що основні положення та висновки курсової роботи можуть бути використані вчителями-предметниками на уроках української мови та у процесі викладання вибіркового курсу.

Структура курсової роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (27 найменувань) і додатків.

Тема: «МОВЛЕННЄВИЙ РОЗВИТОК УЧНІВ 6 КЛАСУ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ СЛОВОТВОРУ»¹

ЗМІСТ

Вступ

Розділ 1. Лінгводидактичні засади навчання словотвору української мови у взаємозв'язку з мовленнєвим розвитком учнів 6 класу

1.1. Мовленнєвий розвиток як складник комунікативної компетентності учнів основної школи

1.2. Сучасні підходи та принципи навчання словотвору української мови у взаємозв'язку з мовленнєвим розвитком учнів 6 класу

1.3. Методичні аспекти навчання словотвору учнів 6 класу

Розділ 2. Зміст і організація навчання словотвору української мови у взаємозв'язку з мовленнєвим розвитком учнів 6 класу

2.1. Аналіз змісту програм і підручників з української для учнів 6 класу закладів загальної середньої освіти

2.2. Сучасні методи, прийоми і засоби навчання словотвору української мови у взаємозв'язку з мовленнєвим розвитком учнів 6 класу

2.3. Система словотвірних вправ для розвитку мовлення учнів 6 класу

Розділ 3. Методика навчання словотвору української мови у взаємозв'язку з мовленнєвим розвитком учнів 6 класу та її експериментальна перевірка

3.1. Зміст і завдання дослідного навчання

3.2. Перебіг формувального етапу педагогічного експерименту

3.3. Аналіз результатів експерименту

Висновки

Список використаних джерел

Додатки

---

¹ Використано: Кулик О.Д. Мовленнєвий розвиток учнів основної школи в процесі вивчення словотвірної системи української мови: монографія. Київ: Інтерсервіс, 2018. 444 с.

ВСТУП

Актуальність дослідження. Надважливим завданням загальної середньої освіти XXI століття є оптимізація освітнього процесу, за якого пріоритетом стає формування в учнів наукової картини світу, культури розумової діяльності, інноваційного стилю мислення, креативного потенціалу, національної свідомості й самосвідомості, патріотичних почуттів, активної громадянської позиції, підготовка їх до соціалізації, творчої діяльності, професіоналізації, організації й самоорганізації навчання впродовж життя. Практична реалізація багатоаспектно окресленого завдання можлива лише за створення оптимальних умов для мовленнєвого розвитку учнів – одного з чинників формування компетентного мовця, успішного комуніканта, який має, зокрема, вправно послуговуватися в мовленні одиницями словотвірної системи, дотримуватися словотвірних норм, оперувати словотвірними моделями.

У лінгводидактиці стратегії навчання словотвору в закладах загальної середньої освіти привертала увагу науковців останньої чверті XX століття (М. Вашуленко, Л. Вознюк, Т. Донченко, Л. Забашта, І. Литвин, Л. Литвин, В. Мельничайко, І. Олійник, І. Ощипко, М. Плющ, Л. Скуратівський, М. Стельмахович й ін.). Ідеї, віддзеркалені в лінгводидактичних розвідках З. Бакум, Н. Голуб, О. Горошкіної, М. Греб, Т. Донченко, О. Караман, С. Карамана, О. Кучерук, І. Кучеренко, Л. Мамчур, В. Новосолової, Л. Овсієнко, С. Омельчука, Е. Палихати, М. Пентилюк, Л. Попової, В. Статівки, І. Хом'яка, Г. Шелехової, А. Ярмолук та інших, дотичні до проблеми навчання словотвірної системи української мови, є підґрунтям для формування особистості, яка вільно використовує мовні засоби, зокрема й словотвірного рівня, виявляє себе в мовленнєвій діяльності й реалізує в різних сферах комунікації. Попри те, що означені наукові студії віддзеркалюють вивчення словотвору в процесі формування комунікативної компетентності особистості, поза увагою залишилося навчання його у взаємозв'язку з мовленнєвим розвитком учнів 6 класу.

Мета роботи полягає в обґрунтуванні лінгводидактичних засад, розробленні й експериментальній перевірці методики навчання словотвору української мови у взаємозв'язку з мовленнєвим розвитком учнів 6 класу.

Відповідно до теми й мети визначено такі **завдання**:

1. Дослідити теоретичні здобутки лінгвістів, дидактів, лінгводидактів про феномени «мовленнєвий розвиток», «мовленнєва діяльність», «мов-

на особистість», «словотвірна система» та на їх основі з'ясувати й уточнити сутнісні характеристики базових понять дослідження.

2. Обґрунтувати лінгводидактичні засади навчання словотвору української мови у взаємозв'язку з мовленнєвим розвитком учнів 6 класу.

3. Проаналізувати зміст навчально-методичного забезпечення процесу навчання словотвору української мови в контексті мовленнєвого розвитку учнів 6 класу.

4. Визначити методи, прийоми, засоби навчання словотвору української мови в закладах загальної середньої освіти та з'ясувати лінгводидактичний потенціал їх для мовленнєвого розвитку учнів 6 класу.

5. Запропонувати систему словотвірних вправ, зорієнтовану на мовленнєвий розвиток учнів 6 класу, й обґрунтувати доцільність застосування їх на уроках української мови.

Об'єкт дослідження – процес навчання української мови в 6 класі закладів загальної середньої освіти.

Предмет дослідження – методи, прийоми, засоби навчання словотвору української мови в закладах загальної середньої освіти у взаємозв'язку з мовленнєвим розвитком учнів 6 класу.

Гіпотеза ґрунтується на припущенні про залежність ефективності методики навчання словотвору у взаємозв'язку з мовленнєвим розвитком учнів 6 класу від моделювання змісту, оптимального добору принципів, методів, прийомів, засобів навчання.

Для реалізації поставлених завдань використано такі **методи дослідження**:

– *теоретичні*: вивчення, аналіз та синтез лінгвістичної, психолого-педагогічної, лінгводидактичної літератури з проблеми дослідження, публікацій у наукових періодичних фахових виданнях, довідкової літератури – для визначення поняттєво-категорійного апарату й обґрунтування теоретико-методологічних засад дослідження; нормативних, організаційно-розпорядчих, інструктивних та методичних документів, документації закладів загальної середньої освіти України, підручників, наукових та навчально-методичних посібників, узагальнення педагогічного досвіду вчителів української мови – для з'ясування сучасного стану теорії і практики навчання словотвору у взаємозв'язку з мовленнєвим розвитком учнів 6 класу;

– *емпіричні*: педагогічне спостереження за освітнім процесом на уроках української мови, анкетування вчителів і учнів, бесіди з ними; педагогічний експеримент (констатувальний етап – для з'ясування готовності

вчителів і учнів до навчання словотвору у взаємозв'язку з мовленнєвим розвитком учнів; з'ясування рівнів сформованості комплексних словотвірних умінь у взаємозв'язку з мовленнєвим розвитком учнів 6 класу; формувальний етап – для апробації експериментальної методики; контрольний – для перевірки ефективності розробленої методики); прогнозування результатів експериментального навчання;

– *статистичні*: кількісний і якісний аналіз експериментальних даних для отримання достовірних результатів щодо ефективності методики навчання словотвору у взаємозв'язку з мовленнєвим розвитком учнів 6 класу.

Практичне значення курсової роботи. Основні положення й висновки, вправи і завдання, тести можуть бути використані в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти під час навчання української мови.

Апробація результатів курсової роботи здійснювалася впродовж виробничої педагогічної практики в ліцеї №3 Кам'янець-Подільської міської ради Хмельницької області.

Результати дослідження обговорювали на науковій конференції студентів і магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка за підсумками НДР у 2023-2024 н.р. (Кам'янець-Подільський, 2024 р.), ІХ Усеукраїнській науковій інтернетній конференції «Вербальні культурні коди сучасної української мови» (Кам'янець-Подільський, 2023 р.), ІІ Всеукраїнській науковій конференції здобувачів вищої освіти «Нові парадигми сучасної філології» (Кам'янець-Подільський, 2023 р.).

Публікації. За матеріалами роботи опубліковано 1 статтю в «Збірнику наукових праць студентів та магістрантів навчально-наукового інституту української філології та журналістики Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (2023 рік, випуск 13).

Структура й обсяг курсової роботи. Робота містить вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел, що містить 24 найменування, із них – 3 іноземні, додатки. Повний обсяг курсової роботи становить 34 сторінки (із них 26 сторінок основного тексту). Робота має 2 таблиці, 3 рисунки.

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Навчальне електронне видання

КУРСОВА РОБОТА
З МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
ТА УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

Електронне видання

Укладач

ПОПОВИЧ Анжеліка Станіславівна,

*доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри української мови,
заступник директора навчально-наукового інституту української фі-
лології та журналістики з наукової роботи та міжнародних зв'язків*

Підписано 9.09.2024. Гарнітура «Arial».
Об'єм даних 1,1 Мб. Обл.-вид. арк. 5,2. Зам. № 1125.

Видавець і виготовлювач Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка, вул. Огієнка, 61, м. Кам'янець-Подільський, 32300

Свідоцтво про внесення до державного реєстру суб'єктів видавничої справи
серії ДК № 3382 від 05.02.2009 р.